

ӨМІРІҢЕ ӨЗГЕРІС СЫЙЛАЙТЫН РУХАНИ САПАР

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ,
ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

Аллаға шүкір, қажылық маусымындағы іс-шараларды ұйымдастыру жұмысы жыл сайын жаңарып, дамып келеді. Биылғы қажылықтың бір ерекшелігі – қажыларды тіркеу бұрынғыдан әлдеқайда ерте басталды. Бүгінде әлем мұсылмандары үлкен қажылық жасауға ниет етуде. Біздің де отандастарымыз ұлы сапарға баруға қамданып, қасиетті Мекке мен Мәдинаға аттанып кетті.

Алла Тағала қасиетті кітабымыз Құранның «Хаж» сүресінің 26-28-аяттарында былай әмір еткен: «Әйтсе де, кезінде Ибраһимге қасиетті Үйдің (Қағбаның) орнын (құлшылық ететін жер ретінде) белгілеп бергенімізде оған: «Маған еш нәрсені серік етіп қоспа. Үйімді оны тауап ететіндер, онда қиямда (тікесінен тік) тұрып, рукуғ жасап (иіліп) әрі сәжде етіп құлшылық ететіндер үшін таза ұста», – деп бұйырған едік. Адамдарға «Қажылыққа

келіңдер», – деп жар сал. (Барлық адамдарды қажылыққа шақыр). Олар саған мейлі жаяу-жалпы, мейлі ұзақ жолдан арып-ашқан түйелерге мініп болса да дүниенің түкпір-түкпірінен (төрт бұрышынан) келсін. Келіп, қажылықта өздерін күтіп тұрған көптеген (рухани һәм дүнияуи) пайдаларды көрсін. Сондай-ақ, Алланың өздеріне ризық етіп берген малды белгілі күндерде Алланың атын атап, құрбандыққа шалсын. Сөйтіп, құрбандыққа ша-

лынған малдың етінен өздерің де жеңдер, пақырлар мен кедейлерге де жегізіңдер!».

Біз бұл аяттан Алла Тағала мұсылман үмбетіне қасиетті Үйді, яғни Қағбаны тауап етіп, онда қиямда (тікесінен тік) тұрып, рукуғ жасап (иіліп) әрі сәжде етіп, құлшылық жасайтын жер ретінде белгілеп бергенін түсінеміз. Демек, қажылыққа барудағы негізгі мақсат пен ниет – Аллаға құлшылық ету.

Өткен жылы қажылық маусымы аяқтала салысымен Мекке қаласында биылғы ұлы сапарды ұйымдастыру жұмыстары бірден басталып кетті. Жыл басында қажылық маусымын жоғары деңгейде ұйымдастыру іс-шаралары бойынша Жидда қаласында Сауд Арабиясы Корольдігінің Қажылық және ұмра министрі Тауфик ибн Фаузан ар-Рабиаме арнайы кездестім.

Екіжақты кездесуде қажылық сапары кезінде отандастарымыздың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, қызмет сапасын арттыру, төлем жасау жүйесін оңтайландыру сынды мәселелерге баса назар аударылды. Қажылық және ұмра министрімен өткен кездесуде қажылық визасыз, яғни заңсыз жолмен құжат рәсімдеп, қажылық сапарын ұйымдастыратын туристік фирмалардың жұмысына қатаң түрде шектеу қою мәселесі талқыланды. Мұндай маңызды міндеттерді өзара ықпалдастық келісім негізінде жүзеге асыруға келістік. Өз кезегінде САК Қажылық және ұмра министрі Тауфик ибн Фаузан ар-Рабиа әрқашан екіжақты ынтымақтастықты арттыруға ниет біл-

مؤتمر ومعرض الحج

дірді. Ресми кездесуден кейін 2025 жылғы үлкен қажылық сапарын ұйымдастыруға қатысты екіжақты келісім құжатына қол қойдық.

Адам баласы Алланың ризалығын алу үшін қандай қиындық болса да оған төзіп, алыс сапар болса да қажылыққа барып, өзіне жүктелген парыз амалды ықыласпен орындауға тырысады. Иә, Мекке мен Мәдина жақын жер емес. Алайда мұсылман баласы шынайы ниетпен алыс сапарға шығып, жолдың қиындығына сабыр етіп, сауап жинауға тырысады. Ықыласты пенде үшін жердің алыстығы, сапардың қиындығы мәселе емес. Аллаға деген махаббат барлық сынақты сабырға жеңдіруге жетелейді.

Қажылықтың өзге құлшылықтардан ерекшелігі көп. Мысалы, ораза құлшылығы ауыз бекіту арқылы орындалады. Зекет нисап мөлшеріне жеткен қаражаттың белгілі бір бөлігін беру арқылы жүзеге асады. Ал қажылық – денемен де, дүниемен де орындалатын ұлы құлшылық.

Ислам дініндегі көптеген құлшылық түрлері жамағатпен бірге орындалады. Мұсылмандар күніне бес уақыт намазды бір жерде, яғни мешітте оқуға тырысады. Алланың үйінде күніне бес рет бір-біріне жолыққан жамағаттың бауырмашыл-

Ұлы сапардағы қимыл-қозғалыстар қажылықтың сыртқы көрінісі, яғни қажылықтың тәні деп аталады. Ал ұлы сапардағы шынайы ықылас пен жүрек, сондай-ақ ойдың жинақы болуы қажылықтың рухы, яғни жаны болып саналады. Қажылықтың денеге қатысты қимыл іс-әрекеті оның тәні болса, қажылықтағы шынайы ықылас – оның рухы.

дық қасиеттері беки түседі. Одан бөлек көпшілікпен оқылатын жұма, ораза айт, құрбан айт, тарауық намаздары мұсылман үмбетін мешітке топтастырады. Алла Тағала бұдан бөлек дүниенің төрт бұрышындағы мұсылмандарды қасиетті Қағбаға бірнеше күнге жинап, бір-бірімен бауырластырып қойды. Бұл – Алланың хикметі.

Қажылыққа барған адам Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Мүміндер бір-біріне сүйіспеншілік, мейірімділік және жанашырлық танытуда біртұтас дене іспетті. (Адамның) бір жері ауырса, ұйқысы қашып, ыстығы көтеріліп, бүкіл денесі ауырған жерінің**

мұңына ортақтасады», – деген қасиетті хадистің мәнін сезінеді.

Иә, қажылықта Мекке мен Мәдинаға әлемнің әр түкпірінен жиналған мұсылман жамағатын көресіз, олармен таныса келе сұхбаттасасыз. Бұл сұхбат адамның жүрегіне мұсылман бауырына деген мейірімділікті, бауырмашылдықты ұялатады. Алла Тағала жағдайы бар мұсылманға қажылықты парыз етіп, дүниежүзінің әр тарапынан Мекке мен Мәдинаға келген құлдарына: «Бір-біріңмен танысып, жақыннан ұғысыңдар. Бір-біріңе көмектесіп, бауырмалдық қасиеттеріңді көрсетіңдер. Менің дінімді әлемнің әрбір нүктесіне жеткізіп, насихаттаңдар. Адамдарды жақсылыққа үгіттеңдер. Бәрің құлшылық жасау үшін жаратылғансыңдар. Қажеттіліктеріңді менен ғана сұраңдар. Сұрағандарыңды берейін», – деп тұрғандай әсер қалдырады.

Ұлы сапардағы қимыл-қозғалыстар қажылықтың сыртқы көрінісі, яғни қажылықтың тәні деп аталады. Ал ұлы сапардағы шынайы ықылас пен жүрек, сондай-ақ ойдың жинақы болуы қажылықтың рухы, яғни жаны болып саналады. Қажылықтың денеге қатысты қимыл іс-әрекеті оның тәні болса, қажылықтағы шынайы ықылас – оның рухы.

Қажылық – Алланы тануға жетелейтін ұлы құлшылық. Әбу Бәкір әл-Каттани (Алла оны мейіріміне бөлесін) былай дейді: «Мекке қаласында қажылық кезінде Алланы жақсы көру тақырыбына арналған үлкен жиын өтті. Шартараптан жиналған ұстаздар Алланы жақсы көруге қатысты түрлі пікірлер айтып жатты. Жүнәйд олардың ішіндегі ең жасы кішісі болатын. Ұстаздардың бірі оған қарап: «Әй, Ирақтан келген балақай! Алланы жақсы көру тақырыбында не айта аласың?» – деді.

Сонда Жүнәйд көз жасына ерік беріп, басын көтеріп былай деді: «Бір пенде бар, өмірде өзін өзі ұмытқан, Раббысын үнемі еске алған, Оның бұйырғанын толық орындай алған, жүрегімен Оған бет бұрып, Оның қорқынышы жүрегін өртеп, Оған деген махаббаттың кесесінен бал сусынын ішкен, осының нәтижесінде оған көместің перделері ашылған. Ол сөйлегенде Алланың сөзі арқылы сөйлейді, қозғалғанда тек Алланың әмірімен қозғалады, тыныштық тапқанда тек Алланың есімімен тынышталады. Оның барлық ісі Алланың разылығы үшін, ол тек Алламен бірге». Жүнәйдтің айтқан сөзін естігенде ұстаздардың бәрі жылады. «Айтқан сөзіңе қосып-аларымыз жоқ. Алла саған разы болсын, сен Алланы та-

ныған жандардың тәжісің», – деді».

Құдси хадисте былай делінген: «...Сенің Арафатта тұруыңа қатысты айтар болсақ, онда Алла Тағала періштелердің алдында былай дейді: **«Құлдарым жәннатимды қалап, Маған әр жақтан шаштары ұйысқан (жол жүріп, шаршап шалдығып) күйде келді! Егер олардың күнәлары майда тастардың, жаңбыр тамшыларының және теңіз көбігінің санындай (көп) болса да, Мен оларды кешіретін едім! Әй, Менің құлдарым, сендерге кешірім сый етілді!»**.

Қажылық сапары белгілі дәрежеде Алла жолында дүние-мүлкіті жұмсауды талап етеді. Кейбір адамдар қажылыққа қажетті қаражатты өмір бойы жинауы мүмкін. Алла жолында азғантай ғана мөлшерде садақа бере алмаған адам ақшасы көп кезде мүлде бергісі келмейтін дережеге жетеді. Алла бізді ондай жаман сипаттан сақтасын. Өйткені, Алла разылығы үшін дүние жұмсап, соның рахатын сезінбеген жанға былай кезде садақа, зекет беру ауыр тиеді. Себебі, қажылық аз қаржымен бара салатын сапар емес. Ұлы сапардың сабақтарының бірі – Құдай жолында қаражат жұмсауды үйретеді.

Қажылық Отанның, бала-шағаның, ағайын-туыстың қадірін сезіндіре түседі. Алланың әмірімен қажылық парыздарын орындап

болған соң ерекше сағынышпен, сүйіспеншілік сезіммен Отанына оралып, ата-анасымен, бала-шағасымен қауышады. Еліне, отбасына сағынышпен оралған ол өзіне жақын адамдарды қадірлеу қажеттігін терең түсінеді.

Қажылық сапары мұсылманның жүрегіне тақуалық, яғни Алладан шынайы қорқу сезімдерін сыйлайды. Қажылық кезінде Аллаға жақындау ниетімен құрбан салады. Раббымыз қасиетті кітабымыз Құранда: **«(Шындығына келсек), құрбандыққа шалған малыңның еті де, қаны да әсте Аллаға жетпейді, Оған сендерден жететін тек тақуалық қана. Міне, осылайша өздеріңді тура жолға салғаны үшін Алланы (сөз әрі іс жүзінде) ұлықтап, ұлылығын баршаға жар саларсыңдар деп, Хақ Тағала сол жануарларды сендерге осылайша бағынышты етті. Ендеше, (Уа, Мұхаммед!) игі істер істейтін құлдарымды (мұхсиндерді) сүйіншіле!»** («Хаж» сүресі, 37-аят) деп баяндайды. Бұл аят Алла өз пенделерінің шалған құрбандық малына мұқтаж емес екенін, Оған тек құлдарының жүрегіндегі тақуалық қана жететінін меңзеп тұр.

Алла Тағала барша мұсылман үмбетіне қабыл болған қажылықты нәсіп етіп, отандастарымыз елімізге аман-есен оралып, отбасымен қауышуын жазғай. Әмин!

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ ҚАЖЫЛЫҒЫ

Алла Тағаланың хикметі, шариғатымызда кейбір құлшылықтарды кейбірінен абзал етті. Ислам шариғатында «Исламның рүкіні» деп аталған ұлы құлшылықтар бар. Бұл құлшылықтардың орындалу тәртібі әртүрлі. Мысалы, намаз құлшылығы күніне бес уақыт орындалады. Ораза және зекет (егер мал-мүлкі нисапқа жетсе) жылына бір рет, ал қажылық құлшылығы шамасы жеткен мұсылманға өмірінде бір рет орындау міндетті.

Ислам дінінің негізгі бес рүкінінің бірі болған қажылық Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Меккеден Мәдинаға қоныс аударғанына тоғыз жылдан асып, оныншы жылына жақындағанда парыз етілді. Өйткені Хақ Тағаланың: «Алланың үйін зиярат етуге шамасы келетін әрбір адам үшін қажылыққа бару – Алланың (парыз қылған) міндеті...» («Әли Имран», сүресі, 97-аят) деген аяты осы хижраның тоғызыншы жылы түскен. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Меккеден Мәдинаға қоныс аударғаннан

кейін төрт рет ұмра (кіші қажылық), бір үлкен қажылық жасаған. Қатададан (оған Алла разы болсын) келген хадисте: **«Мен Әнас бин Мәликтен (Алла оған разы болсын) Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) қанша рет қажылық жасады деп сұрадым. Бір қажылық және төрт ұмра жасады деп жауап берді. Бірінші ұмраны Зул-қағда айында, екіншісі Худайбия ұмрасы, үшіншісі қажылықпен бірге жасаған ұмрасы және төртіншісі Жарана яғни олжаларды бөлгенде жасаған ұмрасы деді»,** – деген. (Бұхари, №1778).

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) дінімізде қажылық парыз болғаннан кейін бір мәрте қажылық жасағандығына ислам ғалымдарының барлығы бірауыздан келіскен. Хижраның оныншы жылы Алла Тағаланың бұйрығымен екі дүние сәруары (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) қажылық құлшылығын атқармақшы болды. Мәдинаның жан-жағындағы мұсылмандарға қажылық жасайтынын жариялағанда, жүз мыңға жуық адам жиналды. Зұлқағда айының аяқталуына бес күн қалғанда жолға шықты. Ислам дінінде қажылық парыз болғаннан кейін Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бірінші жасаған қажылығы болғандықтан бұл «Ислам қажылығы (Хажатул Ислам)» деп аталды. Алла елшісі сол қажылықта үмбетімен қоштасқандықтан әрі одан кейін қажылық жасамағандықтан оған «Қоштасу қажылығы (хажжатул уадағ)» деген де атау берілді. Сондай-ақ, Алланың шарифатын, Өзіне жүктелген аманатты сөзімен де, амалымен де түсіндіріп, әрі ненің адал, ненің арам екенін толық жеткізгендіктен «Жеткізу қажылығы (Хажжату балағ)» деп те аталды.

Зул-Хулейфада миқатқа келгенде Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) ғұсыл құйынып, әтірленіп, ихрам киімін киіп, мешітте екі ракағат намаз оқыды. Қажылық пен ұмраға бірдей ниет етіп, қажылықтың басталғанын білдіру үшін көтеріңкі дауыспен **«Ләббәйкәллаһума ләббәйк! Ләббәйкә лә шәрикә ләкә ләббәйк! Иннәл-хамдә уән-ниъматә ләкә уәл-мүлк лә шәрикә ләк!»** деп тәлбия айта бастады. Әнас бин Мәликтен (оған Алла разы болсын) жеткен хадисте: **«Мен Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) «Ләббәйкә умратан уа хажжан»,** – деп айтқанын естідім деген. (Мүслим, №1232). Адамдар да Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) тәлбия айтқанын естіп, осы сөздерді қайталап, тәлбия айтты.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Қағбаға жеткенде қара тасты сипап, оны сүйді де, кейін тауап етуді бастады. Қара тасты ұстаған сайын **«Бисмиллаһи уа Аллаһу Акбар»** деп айтатын. Алғашқы үш айналымда жылдамдатып, қалған төрт айналымын жай жүріспен айналды. Әр айналған сайын Рукнул-Йамани мен Хажарул әсуадтің арасын-

да: **«Рәббәнә әтинә»** дұғасын оқыды. Тауаптан соң Ибраһимның (оған Алланың сәлемі болсын) мақамына барып, **«Ибраһимнің мақамынан намаз оқитын орын етіп алыңдар»,** – деген аятты оқыды. Сосын Ибраһимның мақамы мен Қағба арасында тұрды да, екі ракағат намаз оқыды. Кейін Зәмзәм құдығына барып, ыдыспен су алдырып, тойғанынша ішті. Сосын қара тасқа барып, оны сипап, Сафаға бет алды. Сафаға жақындағанда **«Расында, Сафа мен Мәруа яғни олардың арасында жүру Алланың рәсімдерінен»,** – деген аятты оқыды да, сосын: **«Мен Алла Тағала бастағаннан бастаймын»,** – деді. Сөйтіп, ол Сафадан бастады және оған Қағба көрінетіндей биіктікке көтеріліп, құбылаға жүзін бұрды

да, Алланың жалғыз Құдай екенін жариялап, Оны ұлықтады. Сосын: **«Лә иләһә иллаллаһу уәхдәһу лә шәрикә ләһу, ләһул-мүлкү уә ләһүл-хамдү уә һуә ʼәлә кулли шәй-ин қадир. Лә иләһә иллаллаһу уәхдәһу, әнжәзә уәддәһу уә насара ʼабддәһу, уә һәзәмәл-ахзабә уәхдәһу»,** – деді. Бұдан кейін Аллаға жалбарынып, дұға жасады және мұны үш рет қайталады. Содан кейін ол Мәруа бағытына қарай төмен түсе бастады. Аяғы жазыққа тиген соң жылдамдата жүрді де, қыраттау жерге жеткенде жай жүріске ауысты. Мәруаға көтерілгенде Сафада істегенін қайталады. Ол соңғы сағиды Мәруада аяқтады. Бірақ шашын алдырмады. Өйткені Ол қиран қажылығын жасап жатқан еді. Содан

кейін сахабаларына: **«Қайсыбіріңде құрбандық малы болмаса, ол ихрамын ұмра үшін қылсын және тауап, сағи жасап болған соң ұмрасынан шықсын»,** – деді. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) және одан өзге құрбандық малын айдап келгендерден басқалары ихрамнан шығып, шаштарын алдырды.

Хақ елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Зул-хиджа айының сегізі, яғни, тәруия күні сәске уақытында қажылыққа тәлбия айтып, Минаға аттанды. Бұл күні Меккеден шығып, Минаға барып жату – сүннет. Ол жерде бесін, аср, ақшам, құптан және таң намаздарын оқыды. Намираға өзіне шатыр тігуді бұйырды. Арапа күні Минада таң намазын оқып, күн шыққанша біраз тұрды. Кейін Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Арафатқа жеткенше еш жерге тоқтамай, Намирада тігіліп қойған шатырға келіп тоқтады. Ол жерде бесін намазының

уақытына дейін болып, ойпатты Урана жаққа барды. Сол жерде адамдарға Ислам дінінің негіздері, діннің қағидаларын бәрін қамтитын құтба айтты. Кейін Біләлға (Алла оған разы болсын) азан айтуды бұйырды. Азан және қамат айтылды да, ол бесін намазын оқыды. Содан кейін тағы да қамат айтылып, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) екінті намазын оқыды. Арафатта бұл екі намазды қосып оқу содан бері үмбеттеріне сүннет болып қалды. Осы екі намаздың арасында басқа намаз оқыған жоқ. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Қасуа деген түйесіне мініп, сол жерде жиналған қажыларға құтба оқып, уағыз айтты. Кейін Арафатқа жол тартты. Ол жерде Арафаттың ортасында тұрған Рахма тауында құбылаға жүзін бұрып, күн батқанша сол жерде дұға етіп тұрды. Хадисте: **«Дұғаның абзалы – Арапа күнінің дұғасы. Мен және менен бұрын болған пайғамбарлардың айтқан дұғаның абзалы – Алла Тағаладан өзге тәңір жоқ. Ол – жалғыз. Оның серігі жоқ. Иелік және мақтау Алла Тағалаға тән әрі Ол барлық нәрсеге құдіретті»**, – делінген. (Термизи, №3585).

Жұма күні екінті намазынан кейін Арафатта түйесіне мініп тұрғанда Құранның мына аяты нәзіл болды: **«Бүгін Мен сендерге діндеріңді кемеліне жеткіздім әрі нығметімді толықтырдым және Исламды сендерге дін етіп құптадым»**. («Мәида» сүресі, 3-аят).

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) күн батқанша Арафатта болып, күн батқан соң Усама ибн Зайдты ілестіріп Мұздалифа жазығына қарай жолға шықты. Мұздалифа – Арафат пен Минаның ортасындағы орын. Құранда оны «Машъарул Харам» деп атаған. Арафаттан қайтқанда қажылар бұл жерде бір түн болуы – уәжіп. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Мұздалифаға бара жатқан жолда адамдарға ақырын, байсалдылықпен жүруге бұйыратын еді. Мұздалифаға жеткен соң, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты

мен сәлемі болсын) ақшам және құптан намаздарын құптан уақытында қосып оқыды. Сосын таң атқанша жатып демалды. Таң білінгенде таң намазын оқыды. Ол жерде таң толық жарық болғанша тұрды. Кейін тәлбия айтып Минаға жол тартты. Абдулла бин Аббасқа (Алла оған разы болсын) жолдан жеті майда тас жинап алуды бұйырды. «Жәмаратул ақабаға» келіп, оған жеті майда тас лақтырды және әрбір тасты лақтырғанда Аллаға тәкбір айтып отырды. Жәмаратул ақабаға тас лақтыратын кезде тәлбия айтуын тоқтатты. Сонан соң Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) құрбандық шалатын орынға барып, өз қолымен алпыс үш түйені бауыздады. Сосын Әлиге тапсырды да, қалғанын сол бауыздады. Кейін Мағмар бин Абдуллаға (Алла оған разы болсын) шашын алдырып, Меккеге барып, ифада тауапын жасады. Ол жерде бесін намазын оқып, Минаға қайта келді. Сол жерде түнеп, екінші күні бесін уақытында жамаратқа барып, кіші жамараттан бастап, ортаңғы, жамаратул ақабаға тас атты. Ташриқ күндері Минада болып, жамаратқа тас атты. Кейін адамдарға қоштасу тауабын жасамай елдеріне қайтып кетпеуін бұйырды. Минадан Зул-хиджаның он үші күні шығып, Харамға барып, қоштасу тауабын жасады.

Осылайша Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) қажылық құлшылығын атқарып, сахабаларына, жалпы ислам үмбетіне қажылықтың қалай орындалатынын көрсетіп, Мәдинаға қайтты.

Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Қажылық рәсімдерін менен үйреніңдер»**, – деген. Осыған орай Алла Тағаладан қажылық сапарын нәсіп етуін әрі қажылық құлшылығын Алла елшісі көрсеткендей орындап, қабыл болатын ғибадаттар қатарынан болуын сұраймыз.

Медет ҚҰРМАШҰЛЫ,
ҚМДБ Шариғат және пәтуа бөлімінің маманы

ИХРАМ ЖӘНЕ ИХСАН

Ихрам – Ислам рүкіндерінің бірі саналатын қажылықтың бір парызы. Қажылыққа немесе ұмраға ниет етіп, тәлбия айтқан адам ихрамға кіреді. Ихрамға кірген кезде ер адамдар міндетті түрде тігілген барлық киімдерін шешіп, тек қана екі ихрам киімін ғана киеді. Осы сәттен бастап оларға тігісі бар киім киюге, басын жабуға, шашын не тырнағын алуға және т.б. ихрам халінде тыйым салынған амалдарды орындауға болмайды.

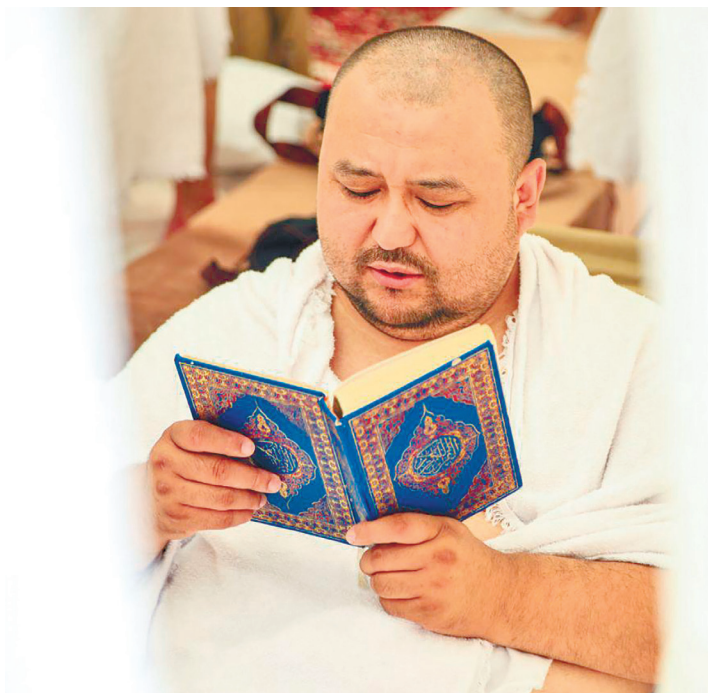
Ихсан – Алла Тағала алдындағы құлшылықты кемел, көркем түрде орындау. Бұл – діннің ең жоғары дәрежесі, мүміндердің ең мәртебелі мақамы. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) ихсанның мәнін былай деп түсіндірген: **«Ихсан – Алланы көріп тұрғандай құлшылық етуің. Сен Оны көрмесең де, Ол сені көріп тұрғанын білуің»** (Бұхари, №50. Мұслим, №9).

Ихрам киген адам – ихсанның, яғни Аллаға бойұсынудың нағыз көрінісін көрсетеді. Өйткені қажылықты орындаушы адам молшылықта өмір сүру, сәндену себептерінен бас тартады, ихрам киімін киіп Аллаға өзінің мұқтаж екендігін көрсетеді, Аллаға деген ықыластан айыратын дүние және оның бос әурешілігінен шеттенеді. Осы арқылы ол Алланың кешіріміне, мей-

іріміне бөленеді. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) былай дейді: **«Кімде-кім Алла үшін қажылық жасап, жаман сөз бен әрекеттерден аулақ болса, анасынан туғанда қандай күнәсіз болса, сондай болып күнәларынан арылып қайтады»** (Бұхари, №1449. Мұслим, №1350). Келесі хадисте: **«Мәбрур (қабыл болған) қажылықтың сыйы – тек жаннат»**, – деп келген (Бұхари, №1683. Мұслим, №1349).

Осындай нығметке бөлену үшін қажылықтың парыздарын, уәжіптерін, шарттарын, сүннеттерін, әдептерін толық орындау қажет. Мынау парыз не уәжіп емес демей, қажылықтың әдептері мен мұстахаб амалдарын да толық орындаған дұрыс. Себебі шайтан бірінші әдептерді орындатпауға, одан кейін сүннетке, сосын уәжіп пен парызға шабуыл жасайды.

Даналардың бірі былай деген: «Ислам – бес қамалы бар бір қала секілді. Біріншісі алтыннан, екіншісі күмістен, үшіншісі темірден, төртіншісі піскен кірпіштен, бесіншісі лай кірпіштен жасалған. Егер лай кірпіштен жасалған қамалдың адамдары өз міндеттеріне берік болса, оларға ешқандай жау көз тікпейді. Ал егер өздеріне жүктелген міндеттеріне жауапкершілікпен қарамаса, онда жау лай кірпіштен жасалған қамалды бұзып екіншісіне өтеді. Сосын үшіншісіне шабуылдап, тіпті бүкіл қамалдың талқанын шығарады. Сол секілді ислам да бес қамалдан тұрады: 1) Яқин, сенім; 2) ықылас; 3) парыз амалдарды орындау; 4) сүннетті толық өтеу; 5) әдептерді сақтау. Пенде исламның әдептерін орындаса және оған дұрыс мән берсе, шайтан оған жоламайды. Ал әдептерді орындамаса, онда шайтан сүннетке көшеді. Кейін парызды орындатпауға, сосын ықыласты жоюға, соңынан яқинға шабуыл жасайды. Сондықтан адам баласы намаздың, дәреттің, сауда-саттықтың, достықтың және шарифаттағы бүкіл әдептерді орындауы тиіс» (Әбу Ләйс әс-Самарқанди, «Бустану әл-Әрифин», 40-41).

Осы ретте, қажылықтың бірқатар әдептеріне тоқталып кетейік. Олар:

1 Қажылықты Алланың разылығы үшін ықыласпен орындау. Рия, атақ, мақтанудан аулақ болу керек. Себебі Алла Тағала ықыласпен орындалған құлшылықты ғана қабыл етеді. Пайғамбарымыз (оған Ал-

ланың салауаты мен сәлемі болсын): «*Расында әрбір амал ниетке байланысты*» деген (Бұхари, №54. Мүслим, №1907).

2 Шынайы тәубе ету. Істеп қойған күнәларын тастап, оған өкініп қайта оралмауға бел буады. Қаза еткен ораза, намаз, зекеттерін орындайды. Пенденің ақысына кірген болса, алған мүл-дүниесін иесіне қайтарып, олардың разылығын алады, ғайбат айтқан болса, кешірім сұрайды.

3 Біреудің аманаты болса оны иесіне тапсыру.

4 Қарызынан құтылу. Борышкердің қарызын өтейтін қаражаты болмаса, онда оған қарыз берушінің рұқсатынсыз қажылыққа баруы мәкруһ саналады. Сондай-ақ оған кепіл болған адамның да рұқсатын алу керек. Егер қарызды ұзақ мерзімге алған болса, ол уақыттан бұрын қажылыққа шыға береді. Қарыз беруші оған тыйым сала алмайды.

5 Қажылыққа барып келгенше бала-шағасы, ата-анасы секілді нәпақа беруге міндетті адамдарды қаражатпен қамтамасыз ету. «Әл-Мухит» кітабында былай делінген: «Егер әйелі, бала-шағасы, сондай-ақ нәпақа беруге міндеттелген адамдар оның қажылыққа баруын құптамаса, бірақ олардың құрдымға кетуіне ешқандай қауіп болмаса, қажылыққа шығуының оқасы жоқ».

6 Қажылыққа баратын қаражаты адал кәсіптен болуы. Өсім, харам акциялардан тапқан, зұлымдықпен алынған қаражатпен қажылыққа барудан аулақ болу керек.

Ондай қаражатпен қажылық парызы мойнынан түскенімен, мәбрур қажылық болмайды, қабыл болмауы да мүмкін. Яғни сауабы болмайды, алайда ақыретте қажылықты орындамады деген жазамен жазаланбайды.

7 Сапарға салиқалы, жақсылыққа демеу болатын адаммен шығу. Өйткені салиқалы адам Алланы ұмытсаң, еске түсіреді, Алланың еске алсаң, көмектеседі, бір нәрседен қорықсаң, жігерлендіреді, әлсіреп қалсаң, аяққа тұруға көмектеседі, қайғырып, мұңайсаң, сабырлыққа шақырады. Сапарға шығып жатқанда жолдастарымен, көршілерімен қоштасып, олардан өзі үшін дұға етуді талап етеді. Сүннет бойынша қоштасып жатқанда: «Алладан саған дініңді сақтауды, аманатқа берік болуды және соңғы сәтің қайырлы болуды сұраймын» (Термизи, №3438. Әбу Дәуіт, №2600), – деп дұға етеді. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сапарға шығып жатқан адамға: «*Алла-*

ның қорғауында, бақылауында бол (Алла жар болсын). Алла тақуалығыңды арттырсын, күнәларыңды кешірсін және қайда болсаң да жүзіңді жақсылық жаққа бағыттасын», – деп айтқан («Ихия улуми әд-дин», 1/254).

8 Үйден шығарда екі ракағат намаз оқу. Бірінші ракағатында «Фатиха» сүресінен кейін «Кафир-рунды», екінші ракағатта «Ықыласты» оқиды. Намаз оқып болған соң екі қолын көтеріп, ықыласпен: «Уа, Алла! Сапардағы жолдасым Өзіңсің! Сондай-ақ отбасыммен, мал-дүниеммен, жолдастарыммен қалған да Өзіңсің. Бізді және оларды барлық апаттардан, ауру-сырқаттардан сақтағайсың. Уа, Алла! Біз Сенен осы сапарымызда ізгілікті, тақуалықты және Өзің разы болатын іс-әрекеттерді жасауымызды сұраймыз. Уа, Алла! Біз Саған сапардың ауыртпашылықтары мен мұңлы көріністерінен, сондай-ақ отбасыма, мал-мүлкіме, бала-шағама қаралы қайтудан Өзіңе сыйынамын», – деп дұға етеді. Үйден шықпас бұрын садақа берген жақсырақ.

9 Жолда, биікке көтерілгенде, төмен түскенде зікір, тәһлил, тәсбихты жиі айту және дәретпен жүру.

10 Жаман сөз, бұзақы іс және жанжалдан аулақ болу. Бұл үйінен шығып қажылық амалдарын тәмамдағанша маңызды істердің бірі. Алла Тағала Құранда былай дейді: «Кім сол айларда қажылықты (ихрам байланып) міндеттенсе, онда қажылықта (жұбайымен) жақындасу, пасықтық (күнәлар), дау-дамайлар (жасауға) болмайды» («Бақара» сүресі, 197-аят.).

11 Қаражатты жолда әлсіздерге, кедейлерге көмектесетіндей көбірек алу және ысырапсыз әрі қатты үнемдемей жұмсау. Өйткені ысырапта жақсылық жоқ, жақсылықта ысырап жоқ делінген. Қажылыққа баратын жолға қаражат шығару – Алла жолында жұмсаған болады. Бір дирхамға жеті жүз дирхамның есесі жазылады. Ибн Омар: «Қажылардың абзалы ниеті халыс, нәпақасы халал, сенімі мықты болғаны», – дейді.

Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Мәбрур қажылықтың сыйы тек жәннат**». Сонда сахабалар: «Уа, Алланың Елшісі! Қажылықта жасалатын ізгілік қайсы?» – деп сұрайды. Ол (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Жақсы сөз, мұқтажды тамақтандыру**» (Хаким, 1/270.), – деп жауап береді.

12 Қажылыққа барудан бұрын білімді, дана адамдармен, оған дейін қажылыққа барған адамдармен ақылдасып, кеңес алуы керек («Любәбу әл-мәнәсик уә убәбу әл-мәсәлиқ», 49-56).

Қорыта айтқанда, қажылық – тек белгілі бір рәсімдер ғана емес, пенденің рухани кемелденуіне, Аллаға толық мойынсұнуына апарар ұлы сапар. Ихрам пендені ихсанға жетелейді. Қажылық амалдары – адамның жанын тазартып, жүрегін жұмсартады. Адам бұл сапарда дүниеден баз кешіп, бар ықыласымен Жаратушысына бет бұрады. Ол тыйымдар мен рұқсаттардың шекарасын нақты сезінеді, күнәларынан тазарып, жаннатқа жол ашатын мүміндердің қатарына қосылады.

Қажылықтың парыз, уәжіп, сүннет және әдептерін толық орындау – оның қабыл болуының кепілі. Әдепке салғырт қарау – сүннетке, сосын уәжіпке, ақырында парыздарға немқұрайлыққа әкеледі. Сондықтан әрбір мұсылман қажылықты ең үлкен рухани мүмкіндік ретінде қабылдап, оған толық дайындықпен, ықыласпен және адал ниетпен баруы тиіс. Бұл сапар – мүмін үшін жан тазалығының, сабыр мен ықыластың мектебі.

Қажылықтан оралған адам – тек қажылық міндетін орындап қана қоймай, кемелденген, тазарған және тақуалығы арта түскен мүмін болуға талпынуы тиіс. Осылайша, қажылық өмірдің тек бір кезеңі емес, тұтас өмірге бағыт беретін тағылым болмақ.

Бауыржан ӘБДУӘЛІ,

ҚМДБ Шариғат және пәтуа бөлімінің маманы

ТАУАП ЖАСАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ САУАБЫ

Ислам дінінде мұсылманның бес парызының бірі саналатын қажылық ғибадаты – қаражат жұмсаумен қоса, қажырлы еңбекті талап ететін құлшылық түрі. Себебі, қажылық дене-мүшемізбен орындалатын рәсімдерден тұрады. Сол рәсімдердің бірі – тауап жасау. Тауап – Қағбаны айналу. Бұл амалдың өзіндік үкімі, шарттары және рухани мәні бар. Осы орайда тауаптың мәні мен сауабы, сондай-ақ оның шаригат үкімі мен шарттарына тоқталмақпыз. Төмендегі үкімдер Ханафи мәзһабының негізінде жазылған.

Тауап дегеніміз не?

Тауап сөзінің тілдік мағынасы – бір нәрсені айналу. Шаригаттағы мағынасы – қасиетті Меккедегі әл-Харам мешітінде орналасқан Қағбаны шаригат талабына сай айналып шығу. Бұл амал қажылық пен ұмра кезінде орындалады және оның бірнеше түрі бар: келу тауабы, ифада тауабы және уәдағ (қоштасу) тауабы. Ұмрамен байланысты тауап – ұмра тауабы деп аталады.

Келу тауабы дегеніміз – Меккеге кірген әфәки кісінің Қағбамен байланысты әуелгі міндеті саналатын сүннет тауап. Кез келген мешітке кірген мұсылманға онда сәлем намазын оқу сүннет екені баршамызға белгілі. Бұл сүннет әл-Харам мешітінде тауап арқылы орындалады. Сол себепті ол сәлем тауабы деп аталады.

Қоштасу тауабы дегеніміз – Қажылық ғибадатын аяқтап болған әфәки кісінің еліне оралар алдында Қағбамен байланысты соңғы міндеті саналатын уәжіп тауап.

Ұмра тауабы дегеніміз – ұмра ихрамына кірген кісіге сол сәттен бірінші амалы болып міндеттелетін әрі ұмраның ішкі парызы саналатын тауап.

Ифада тауабы дегеніміз – қажылықтың ішкі парызы саналатын әрі дұрыстығы үшін арнайы шарттарды қажет ететін, зул-хижжаның 10-ы таң атқаннан кейін Минадағы амалдар орындалған соң кешіктірілмей атқарылуы уәжіп үкімімен міндеттелетін, атқарылмауы ихрамнан толық шығуды бөгейтін, атқарылуы ихрамнан толық босататын парыз тауап.

Ханафи мәзһабында ифада тауабы – қажылықтың парыз амалы. Алла Тағала қасиетті Құран Кәрімде: **«Олар ең қасиетті, ең көне үй Қағбаны айналып, тауап етсін»** деген («Хаж» сүресі, 29-аят). Қажылық кезінде орындалатын ифада тауабы – парыз, ал басқа тауаптар уәжіп немесе сүннет үкімінде. Ифада тауабының бұлай аталуы «Ал-ифада» сөзі араб тілінде «қозғалу»,

«ағыла келу» деген мағына береді. Бұл қажылар Минадан Меккеге қарай ифада тауапын орындау үшін қозғалып, ағылып келгендіктен осылай аталған.

Қасиетті Құранда да Алла Тағала қажылық жайлы аяттарда осы етістікті қолданған. Ифада тауабын зиярат тауабы деп те атайды. Өйткені қажылар Минадан әл-Харам мешітіне Қағбаны тауап етуге арнайы келіп, сосын Минаға қайта оралады.

Тауаптың жалпы шарттары

Ханафи мәзһабы бойынша тауаптың дұрыс орындалуы үшін келесі шарттар қажет:

1. Ниет ету. Ниет дегенде ниетте қандай тауап екенін айқындау емес, жалпы тауап ниетінің болуы шарт.
2. Қағбаны айналып жүру арқылы орындалуы.
3. Қажетті айналым санын атқару.
4. Тауапты кісінің өзі атқаруы.
5. Бойдәреттілік.

Ифада тауабының дұрыстығына қажетті қосымша шарттар:

1. Қажылық ихрамында болу.
2. Оның алдында Арафатта тұру.
3. Уақытының кіруі.

Тауаптың рухани мәні мен сауабы

Тауап – мұсылманның Алла Тағалаға деген махаббаты мен бағыныштылығын білдіретін амал. Қағбаны айналу – адамның жүрегінің Алланың үйіне байлап, рухани байланысын кү-

шейтеді. Тауап жасап жүрген пенде әр қадамын Алла разылығы үшін жасағандықтан, ол үлкен сауапқа кенеледі.

Хадисте айтылғандай: **«Кім Қағбаны жеті мәрте айналса оның он жамандығы өшіріліп, оған он жақсылық жазылады. Сондай-ақ он дәрежеге көтеріледі»** (Ибн Мәжа).

Тауап – Алланы еске алу. Асылында тауаптың шариғи үкіммен бекітілуіндегі мақсаты да – Алланы еске алу. Айша анамыздан (Алла оған разы болсын) жеткізген хадисте: **«Қағбаны тауап ету, Сафа мен Мәруаның арасындағы сағи жасау мен Жамаратта тас лақтырудағы мақсат – Алланы еске алу»** делінген (Имам Ахмад).

Тауап – бұл тек діни рәсім емес, ол рухани тәрбие мектебі. Алла елшісінің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын)

Қағбаны тауап еткендегі мына сөзі бізге жеткен: **«(Уа, Қағба!) Сен қандай көркемсің, иісің де неткен ғажап! Сен қандай асқақ едің, құрметің де асқақ! Бірақ мына жанды мына тәнде ұстаған Алланың атымен ант етейін! Алла алдында малымен, жанымен мұсылманның құрметі сенің құрметіңнен әлде қайда асқақ»** (Ибн Мәжа). Қағбаны тауап ету үшін барғандар, мұның ең әуелгі, негізгі шарты, мұсылмандарды ренжітпеу, құқығын аяқасты етпеу екенін жақсы білуі қажет. Тауапта қажы Алла Тағаланың құзырында екенін ұғынып, оған жарасатын тағзым мен махаббатын көрсете білу керек. Ханафи мәзһабы бойынша, оның нақты үкімдері мен шарттарын білу – ғибадаттың дұрыс әрі қабыл болуына себеп. Сондықтан әрбір мұсылман тауаптың үкімін, шартын және оның рухани мәнін терең түсінуі қажет.

Қуаныш СӘБИТ,
Ақмола облысының бас имамы

ҚАСИЕТТІ ҚҰРБАН АЙТ

Құрбан айт – мұсылман үмбетінің ең ұлық әрі қасиетті мейрамдарының бірі. Бұл күн – Алла Тағаланың разылығына жету үшін жасалған құрбандықтың, мойынсұнушылықтың, сабыр мен сенімнің белгісі. Жыл сайын зул-хижжа айының 10-ы күні басталып, үш күнге созылатын бұл ұлық мереке мұсылман баласының жүрегіне мейірім, жанашырлық пен тақуалық сезімдерін ыялатады.

Құрбан айттың тарихына үңілсек, Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) пайғамбар мен оның ұлы Исмайылдың (оған Алланың сәлемі болсын) оқиғасы ойға оралады. Ибраһим пайғамбар түсінде өз ұлын құрбандыққа шалып жатқандығын көреді. Пайғамбарлардың түсі уахи саналатындықтан, Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) бұл бұйрықты орындауға бел байлайды. Бұл сынақ Пайғамбар болса да Исмайылдың әкесіне оңай болған жоқ. Бірақ Ибраһим пайғамбар Алланың әміріне күмән келтірмей, ықыласпен бойсұнды. Исмайыл да әкесіне мойынсұнып, Раббысының бұйрығына бас иді. Осы тұста Алла Тағала олардың шынайы тақуалығын қабыл етіп, көктен қошқар түсіріп, сол құрбандыққа шалынды. Міне, содан бері бұл оқиға мұсылман үмбетіндегі рухани ұлылықтың, шыдамдылықтың бейнесі ретінде есте қалды. Сондай-ақ ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммедтің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) үмбеті, яғни, біздерге де құрбан шалу міндет болды. Алла елшісі айт мерекесінде құрбан шалудың игі амал екенін ескертіп: **«Құрбан шалу – Ибраһим бабаларыңның салып кеткен жолы. Құрбандыққа шалған малдарыңның әрбір тал қылшығы үшін сауап аласыңдар»**, – деп өсиет еткен.

Құрбан айттың шын мәніндегі мақсаты – тек малды сою емес, жүректегі ықылас пен ниеттің тазалығын-

да жатыр. Бұл туралы қасиетті Құранда Алла Тағала: **«Олардың еттері де, қандары да Аллаға жетпейді. Бірақ Оған сендердің тақуалықтарың жетеді»** («Хаж» сүресі, 37-аят) деп баяндалған.

Бұл әділдік пен сыйластық, мейірім мен жанашырлыққа шақыру сынды өсиеттің өзегі саналады. Әрбір мұсылман үшін ол Алланың алдында өз-өзін таныту, ішкі тазалыққа ұмтылу және жан дүниесінде өзгеріс жасау жолындағы бір алғышарт деп түсінеміз.

Мереке күндері адамдар үйлерінің есігін де, жүректерін де мейірім мен жақсылыққа ашып, жақындарымен бірге отбасылық дәстүрін жаңғыртады. Құрбан айтта мал шалынғанда оның етінің үшке бөлінуі адамдар арасындағы теңдікті, мейірімділікті және көмекке шақыруды көрсетеді. Мұндай үрдіс, әсіресе қиын кезеңдерде әрбір мұсылман жүрегінде жылы лебіз бен жанашырлықтың отын жағып, қоғамдағы әлеуметтік қолдаудың маңызын арттырады.

Сонымен қатар, жас ұрпаққа осы мерекенің тәрбиелік мағынасын жеткізу де өзекті. Қазіргі қоғамда жастар өздерінің тарихи мұрасы мен діни дәстүрлерін білу арқылы өз болашағына сенімді қадам басуды үйренуде. Дәстүр мен заман өрісі біртұтас өрнекке айналып, иман мен рухани құн-

дылықтарды нығайтуға арналған шаралар ұйымдастырылуда. Бұл – алдағы ұрпаққа шынайы құлшылықтың, адалдықтың және өзара түсіністіктің маңызын жеткізудің үздік үлгісі.

Қоғамымызда Құрбан айт тек діни мейрам ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік жауапкершілік пен өзара көмек көрсету дәстүрін жаңғыртудың тамаша көрінісіне айналды. Айша (оған Алла разы болсын) анамыздан риуаят еткен хадисте Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Құрбан айт күндері адам баласының істейтін амалдарының Аллаға ең сүйкімдісі – қан ағызу (құрбан шалу). Шалған құрбаны қиямет күні мүйізімен, жүнімен және тұяқтарымен келеді (шалған кісінің алдынан шығады). Шалған құрбанының қаны жерге тамбай тұрып, Алланың құзырында өз орнын иемденеді. Ендеше, шын жүректен құрбан шалыңдар!»** – деп, айт күні атқарылатын амалдардың ішіндегі ең ұлысы құрбан шалу екенін өсиет еткен (Термизи).

Шалынған малдың етін үшке бөліп тарату – мұқтаж жандарға көмек қолын созудың, бай мен кедейдің арасындағы шекараны жоюдың символы іспеттес. Мұндай адамгершілік іс-әрекеттер қоғамда өмір сүріп жатқан адамдардың өзара бірлігі мен ынтымақтастығын арт-

Алла елшісі айт мерекесінде құрбан шалудың игі амал екенін ескертіп: «Құрбан шалу – Ибраһим бабаларыңның салып кеткен жолы. Құрбандыққа шалған малдарыңның әрбір тал қылшығы үшін сауап аласыңдар», – деп өсиет еткен.

тырып, әрбір жанның жүрегіне жылы лебіз бен мейірімділікті сіңдіреді.

Әрбір жеке тұлға үшін Құрбан айт рухани өсу мен жан дүниенің трансформациясының мүмкіндігіне айналады. Құрбандық шалу арқылы адам өзінің ішкі дүниесіндегі әртүрлі сезімдерден арылып, Аллаға жақын болу мақсатында шынайы өзгеріс жасауды үйренеді. Бұл мейрам – адамның өз өмірін қайта қарап, кемшіліктерінен арылу мен жарқын болашаққа қадам басу жолындағы

үкімді кезең саналады.

Қасиетті Құрбан айт – береке бастауы, бауырмалдықтың нышаны және иманның асуы ғана емес, сонымен қатар адамдар арасындағы рухани және әлеуметтік байланысты нығайтудың өзекті құралы. Мейрамның әрбір сәті – жүрекке ілініп, өмірге деген жаңа көзқарас қалыптастыруда, қоғамдағы бірлік пен өзара жанауырлықтың үлгісі ретінде еске алынады. Сондықтан бұл ұлық күнді барша мұсылман өз жүрегінде жақсылық пен иманның нұрын біртұтас алып, ортақ дәстүр мен салт-дәстүрді ұлғайтуға атсалысқаны жөн болады.

Арман ҚУАНЫШБАЕВ,
ҚМДБ Ғұламалар және РАНТ мүшесі

САФА МЕН МӘРУА: ҚАСИЕТТІ ҚОС ТӨБЕ

Ислам дініндегі қасиетті орындардың бірі – Мекке қаласындағы Сафа мен Мәруа төбелері. Бұл төбелер Қағбаның шығыс жағына жақын жерде орналасқан. Олар қажылық пен ұмра рәсімдерінің маңызды бөлігі – сағидың негізін құрайды. Сафа мен Мәруа – жай ғана төбелер емес, олар адамзат тарихында Аллаға деген сенімнің, пайғамбарға еру және күйеуге бойсұну, аналық мейірім мен сабырдың мәңгілік символына айналды. Бұл орынмен байланысты оқиға – Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) пайғамбардың жұбайы Ажар мен ұлы Исмайылдың (оған Алланың сәлемі болсын) тағдырына тікелей қатысты.

Ажар анамыздың сабыры мен сенімі

Ажар анамыз – Ислам тарихындағы ең көрнекті, салихалы әйелдердің бірі. Ол Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) пайғамбардың жары әрі Исмайыл (оған Алланың сәлемі болсын) пайғамбардың анасы болған. Алла Тағала Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын)

пайғамбарға Ажар мен Исмайылды (оған Алланың сәлемі болсын) Мекке шөліне қалдыруды бұйырды. Бұл аймақ сол кезде қаңырап бос жатқан, ешбір тіршілік белгісі жоқ, сусыз шөл дала болатын. Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) Алланың бұйрығын бұлжытпай орындады. Артында қарап қала берген Ажар анамыз күйеуінен бірнеше рет сұрады: «Бізді

қайда тастап кетіп барасыз?» – Ибраһим пайғамбар үндемеді. Ақырында шыдамы таусылып: «Әлде саған осылай істе деп Алла Тағала әмір етті ме?» – деп сұрағанда, Ибраһим пайғамбар басын изеп, растады. Сол сәтте Ажар анамыз: **«Онда Алла бізді қараусыз қалдырмайды»** – деп толықтай тәуекел етті.

Сафа мен Мәруа арасындағы жүгіру

Күндер өте нәресте Исмайылдың шырқыраған дауысы Ажар анамыздың жүрегін қарс айырды. Омырауында сүті де қалмаған еді. Баласы үшін алаңдаған ана жүрегі Сафа мен Мәруа арасында су іздеп, сағым қуалап жеті рет жүгірді. Оның әрбір жүгіруі – үміт пен шарасыздықтың, сабыр мен әрекеттің көрінісі еді.

Сол сәтте Алланың рақымымен Жәбірейіл (оған Алланың сәлемі болсын) келіп, Исмайыл жатқан жерден су атқылатып, зәмзәм бұлағының көзін ашты. Бұл – Алланың сабыр мен сенімге берген жауабы болатын.

Сафа мен Мәруа – үмбетке сабақ

Бұл оқиға Құранда былай баяндалған: **«Шын мәнінде Сафа мен Мәруа – Алланың белгілерінен. Кімде-кім Қағбаға қажылық не ұмра жасаса, бұл екеуінің арасында жүріп өтуінде ешбір күнә жоқ...»** («Бақара» сүресі, 158-аят).

Бұл аят сағи рәсімінің діндегі орнын нақтылайды. Ажар анамыздың іс-әрекеті бір Алланың разылығы үшін жасалған, сондықтан да ол Қияметке дейін жалғасатын құлшылық үлгісіне айналды.

Ажар анамыздың бұл ұлы амалы – әрбір мүмкіннің жүрегіне сабыр мен үміт шырағын жағатын мәңгілік өнеге. Ол бізге «қиындық – тығырық емес, мүмкіндік» екенін ұғындырды: әрекет ету – құлшылық, үміт – иманның серігі, ал Алла – ешқашан үміт еткен құлын жалғыз қалдырмайтын Рақымды Ие. Сафа мен Мәруа арасындағы әрбір қадам – осы иләһи хикметті жүрекпен сезіну, ана жүрегімен жүгіріп, мүмкін сенімімен жеті рет арманға ұмтылу.

Мұсылман әйелдері үшін Ажар анамыз – иман мен бойсұнудың, сенім мен амалдың шынайы бейнесі. Ол – жалғыздықта Аллаға деген сенімін жоғалтпаған,

шарасыздықтан бір Аллаға тәуекел етіп әрекетке көшкен, соңында Алланың көмегіне қол жеткізген мықты әйел.

Қазіргі таңдағы Сафа мен Мәруа

Бүгінде Сафа мен Мәруа арасында арнайы жол, екі қабатты өткел, климаттық жағдайларға бейімделген жүйелер орнатылған. Қажылық пен ұмра кезінде миллиондаған мұсылман осы жолмен жүріп өтеді. Әр жүріс – Ажар анамыздың ізімен жүру арқылы Алла Тағалаға құлшылық ету.

Бұл амал – әрбір мұсылманға өмірлік сабақ:

- Қиындықтарға сабыр сақтау;
- Жағдай қанша ауыр болса да, әрекеттен бас тартпау;

- Алла Тағалаға шынайы сену;
- Алладан үміт үзбеу;
- Пайғамбарға еру;
- Күйеуіне бойсұну;
- Момын әйелдің Аллаға деген тәуекеліне тәнті болу.

Сафа мен Мәруа – адамзат тарихындағы қажылық пен ұмраның белгісі. Бұл төбелер тек географиялық орын ғана емес, олар – жүрекке рухани тәрбие беретін, сенім мен сабырды ұғындыратын, Аллаға тәуекел етудің үлгісін көрсететін қасиетті орындар. Сағи жасау арқылы біз тек діни рәсімді ғана

орындап қоймаймыз, сонымен бірге Ажар анамыздың өмірінен, оның иманынан, тағдырға бойсұнуынан, батылдығынан, сабырынан, Аллаға деген сенімінен сабақ аламыз.

Сафа мен Мәруа арасындағы жүгіру – бұл тек өткеннің естелігі емес, әрбір жүрекке жаңғырып тұратын рухани сапар. Олар бізге: «Көңілің құлазып, үмітің сөніп бара жатса да – әрекет ет, Алла сені көреді», – деген үндеу іспетті. Сағидың әрбір айналымы – ішкі жан дүниеміздегі күмәнмен күрес, жүректегі сенімді жаңарту, Жаратқанға шексіз тәуекелдің символы. Бұл төбелер – пенденің Жаратушыға жасаған үнсіз мұңын, шексіз үмітін, сабырлы әрекетін бейнелейтін қасиетті орындар.

**Жанболат ЖҰМАТҰРҰЛЫ,
РАНТ мүшесі**

Жанділлә БЕКЖІГІТОВ,
ҚМДБ Қажылық бөлімінің меңгерушісі:

ҚАЗАҚСТАНДА ҚАЖЫЛЫҚҚА КЕЗЕКСІЗ БАРУ МҮМКІНДІГІ БАР

– Сұхбатымызды қажылық квотасынан бастасақ. Көпшілік квота десе, тегін дүние деп ойлайтын секілді. Осыны ашып айтсаңыз?

– Алдымен Сауд Арабия Корольдігінің әлемнің мұсылман елдеріне қажылық орындарын бөлудегі негізгі ұстанымын айтып өтейік. Ислам конференциясы ұйымының қарарымен 1987 жылы белгіленген тәртіп бойынша әр мұсылман елінен бір миллион адам арасынан 1000 адам қажылық жасауға болады деп бекітілген. Осы қарар бойынша САК Қажылық және ұмра министрлігі жыл сайын Қазақстан мұсылмандарына 10 000 адамның қажылық жасау мүмкіндігін ұсынады. Яғни әрбір мұсылман еліне жоғарыдағы қарар негізінде шектеулі ғана адамдардың қажылық құлшылығын атқаруға қажылық орындарын бөледі. Демек әлем мұсылмандарының бірден барлығы емес, шектеулі бөлігінің ғана қажылыққа келуіне рұқсат. Сол себептен Сауд Арабиясы үкіметі шектеулі бөлінген орындарды қажылық квотасы деп атайды. Бірақ бұл тегін қажылық орындары деген сөз емес.

– Білуімізше, әзірге жыл сайын Қазақстаннан қажылық сапарына шығатындар саны 10 мыңға жете қоймаған секілді...

– Ол енді рас. Бір қызығы, Қазақстанға жоғарыда айтылған қарар әзірге жүрмейді. Себебі ҚР азаматтарына ұсынылатын 10 мың қажылық орнына адамдар толық жиналмайды. Соңғы жылдары 4-5 мың қазақстандық қана қажылыққа баруға ниетті болды. Өзге мұсылман елдері секілді Қазақстанда қажылық кезегінде тұрған адамдар жоқ. Бізде жағдайы жеткен әрбір қазақстандық кезексіз қажылыққа бару мүмкіндігіне ие. Әрине, мұны қазақ жерінде мекен ететін мұсылмандар маңдайына жазылған бақ деп бағалау керек. Өйткені әлемде бірнеше елдің мұсылман азаматы қажылыққа бару үшін жылдар бойы кезекке тұрып, кезегі келмей өмірден де өтіп кетіп жатқандары қаншама?! Барды бағалау, құлшылықтың қадір-қасиетін ұғыну да үлкен мәселеге айналып бара жатыр-ау деймін...

– Әдетте қажылыққа тіркелу қай уақытта басталып қай уақытта аяқталады?

– Қажылық маусымына дайындық жұмыстары жыл өткен сайын жетілдіріліп келеді. Жыл сайын тың өзгерістер, жаңа бастамаларды көріп жатырмыз. САК Қажылық және ұмра министрлігі әлем мұсылмандарының қажылыққа дайындығын қажылық маусымын аяқтамастан бастап, келер жылдың жаңа жаңа талаптарын таныстырып жүргеніне үш жыл болды. Аталмыш талаптарда қажылыққа дайындық барысындағы әрбір шараға мерзім белгіленген. Сол белгіленген мерзім аралығында қажыға көрсетілетін қажет қызмет түрлерін алу, виза рәсімдеу секілді негізгі шараларды мезгілінде орындауға міндетті боламыз. Атап айтқанда, қажылыққа аттанудан ең кемі бір ай бұрын барлық қажы тіркеліп бітіп, қажылар жайлы ақпарат беріліп, виза рәсімделіп болуы қажет. Өкінішке

қарай, жайбасарлық әдетке салынған жандардың көптігінен саудиялық әріптестер алдында ұдайы ұятқа қалып жатамыз. Себебі көптеген елде қажылыққа баратын адамдар бір жыл бұрын белгілі болады. Сол себепті көптеген елдер ертерек қамданып, қажылықта көрсетілетін қызметтің ең жақсысын таңдайды, Мина мен Арафаттағы ыңғайлы аймақтарды алып қояды. Қажылыққа ниет еткен адам ертерек әрекет жасап, екі-үш ай бұрын жазылып қойған болса, қажылық кезінде ұшырасатын көптеген олқылықтың алдын алуға болар еді.

– Туроператорлар қалай таңдалады, оларға қандай талап қойылады?

– Сауд Арабиясының Королдігінің Қажылық және ұмра министрлігі жыл сайын қажылық орындарын Қазақстанға бөліп беруде республикалық ислами діни бірлестік саналатын ҚМДБ-мен ғана тиісті келісімшартқа отырады. Өз кезегінде Діни басқарма коммерциялық емес мекеме болғандықтан қажылықтың техникалық жағын ұйымдастыруды Қазақстанның тиісті заң талаптарына сай мемлекеттік лицензиясы бар қазақстандық туроператорларға ғана ашық конкурс негізінде береді. Осы мақсатта қажылық сапарының сапасы мен қызметін жақсарту, туроператорлар арасында адал бәсекелестікке қол жеткізу және отандастарымыздың қауіпсіздігін жан-жақты қамтамасыз ету бойынша ҚМДБ жыл сайын қажылықпен айналысуға үміткер туроператорлар

арасында арнайы ашық конкурс жариялайды.

Қажылық орындарын бөлу үшін қоғам және дін қайраткерлері мен қажылық саласына қатысы жоқ діни қызметкерлерден тұратын арнайы комиссия құрылады. Туроператорларға қажылық орындарын бөлуде ашықтықты қамтамасыз ету мақсатында **«Үміткер туроператорларға қажылық орындарын бөлу»** туралы ҚМДБ ережесі қолданылады. Туроператорлардан келген өтініштер мен талап етілген құжаттар ортаға салынып, әрқайсысы мұқият қаралады. Комиссия мүшелері жоғарыдағы ережеге сүйене отырып, туроператорларға баллдық жүйемен баға береді. Конкурстан өткен туроператорлар САК Қажылық және ұмра министрлігіне қарасты қажылықтың электронды жүйесіне ресми тіркеледі.

Бұдан кейін Қазақстан мұсылмандары діни басқармасымен қажылық орындарын алған туроператорлар арасында келісімшарт түзіледі. Аталмыш келісімшартта екі тараптың міндеттемелері белгіленеді. Атап айтқанда, ҚМДБ тарапынан Қазақстан қажылық миссиясы құрылып, қажылық маусымын ұйымдастыру жұмыстарына көмек көрсетуге және еліміздегі аудандық, қалалық, облыстық деңгейдегі мешіттерде қажылық сапарына қатысты семинарлар, дәрістер ұйымдастыруға міндетті болады.

Ал, туроператорларға діни құндылықтар мен қажылық амалдарын орындауда Ислам дінінің тарихи ерекшелігін ескере отырып, сүнни бағыттағы Әбу Ханифа мәзһабы және имам Матуриди ақидасы

бойынша ислам дінін насихаттауды ұйымдастыру, көрсетілетін қызмет сапасы қажылық пакетіне және Қазақстан Республикасының заңнамаларының талаптарына, санитарлық-гигиеналық ережелері мен нормаларына сәйкестендіру және туроператор қызметкерлері Діни басқарма бекітпеген бөгде тұлғалардың қажыларға уағыз-насихат жүргізуіне жол бермеу секілді бірқатар міндеттер жүктеледі.

– **Осы ұмра сапарына жеке адамдар турфирмасыз барып жатады. Мұндай қадам қажылық маусымында мүмкін бе?**

– Айта кету керек, қажылық квотасы жеке тұлғаларға тікелей берілмейді. Өйткені қажылыққа баратын әрбір жеке тұлға САК Қажылық және ұмра министрлігінің «қажылықтың электронды жүйесі» арқылы тіркеледі және осы жүйе арқылы қажылыққа көрсетілетін барлық қызмет түрлерін алады. Бұл жүйеге жоғарыда баян етілгендей ҚМДБ ашық конкурсынан өткен мемлекеттік лицензиясы бар заңды тұлғалар ғана тіркеле алады. Аталмыш жүйеге туроператор арқылы енбеген азаматтарға қажылық визасы рәсімделмейді және қажылыққа арналған қызметтің ешбірін де пайдалана алмайды.

– **Маман ретінде отандастарымыздың «қажылық сауаты» жөнінде не айтасыз?**

– Қажылық жұмыстарын ұйымдастыруда басты назар аударатын мәселенің бірі – болашақ қажыларды діни, рухани, моральдық тұрғыдан дайындау.

Қажылықты ұйымдастыру – зор мәртебе әрі үлкен жауапкершілік. Халқымыз атам заманнан «қажы» деген атты құрметтеп, қажылыққа барған азаматтарды ардақтап, оларға ілтипат көрсетіп келеді. Осы орайда ұлы сапарға барған қажыларымыз да жауапкершілікті түсінуі қажет. Ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір хадисінде: **«Жақсы адам – қоғамға пайдасы тиген пенде»**, – деген. Демек, қоғамға пайдалы болғаның жақсы мұсылман болғаның. Қоғамға пайдасы тиюде қасиетті мекенді зиярат етіп келген қажыларымыз алдыңғы қатарда тұруы тиіс.

Өзінің өнегесімен, көркем мінезімен, адалдығымен, әділдігімен қашанда өзгелерге үлгі көрсетуі керек. Жасыратыны жоқ, кейбір мұсылмандар қажылықты туристік сапар ретінде шетелге шығып, ел көріп, жер танып демалып қайту деп ұғынып, қажылықты орындау барысында кездесетін қиындықтарға шыдамай, әртүрлі проблемалар туғызып отыратын жағдайлар да кездесіп қалады. Сондықтан да болашақ қажылар қасиетті сапарға рухани дайындалуы қажет. Республикамыздың облыс, аудан орталықтарындағы мешіттерде қажыларды дайындау мақсатында ұйымдастырылатын дәріске қатысуы қажет.

– **Уақыт бөліп, сұхбат бергеніңізге рақмет!**

Сұхбаттасқан Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

ҚҰНАНБАЙДЫҢ ҚАЖЫЛЫҒЫ

Құнанбай Өскенбайұлы (1804–1886) – қазақтың белгілі бұі, аға сұлтаны әрі әйгілі Хәкім Абайдың әкесі. Қарқаралыда мешіт салдырған. Осы мешіт күні бүгінге дейін жұмыс істеуде. Құнанбай қажылыққа барған кезде ол тек өз парызын орындап қоймай, қазақ даласынан келген мұсылмандардың жағдайын ойлап, игі істер атқарды. Оның бастамасымен Меккеде «Құнанбай тәкиясы» деп аталған қонақүй де салынған еді.

Құнанбай қажылыққа қалай дайындалды?

Құнанбай бесінші парызын өтеуге бұрыннан бекініп жүретін. Дегенмен 70 жасқа толғанда баруға шешім қабылдайды. Осы ойын досы Жанқұтты биге жеткізуге Ізғұттыны жұмсайды. «Жәке, қажылыққа келесі жылы бірге барсақ. Биыл ар жақ, бер жақты түгендеп, ренжігендерден кешірім сұрап, Алла алдында адам ақысынан тазарып барсам», – деген өтінішін

жеткізгенде баратын жолды тәптіштеп түсіндіріп, хатқа түсіріп Ізғұттыға ұстатқан Жанқұтты шешен: «Келер жылға қарар едім, ажал қарамайды ғой», –деп қажылыққа аттанып, қасиетті мекенде дүниеден өтеді.

Құнанбай сараң болмаған, бірақ орынсыз шашыла беретін парықсыз да емес еді. Қарқаралыда мешіт және Меккеде қонақүй салғызатын кезде аянып қалмады. Бұл жөнінде Мұхтар Әуезовтың «Абай жолы» романында: «Қажыға баратын ақша-пұлды шотпен

қағып көп есептеген Тінібек құдасы Құнанбайдың барлық сомасын өз қолынан санап, қаптап тұрып, ықшамды темір сандыққа бекітіп беріп жатып:

– Мырза, осынша артық пұлды несіне алдыңыз? – деп көптен ойлап жүрген бір жайын сұрап еді. Құнанбай сонда да шешілген жоқ-ты.

– Мал өзіміз үшін, өзіміз мал үшін туғамыз жоқ қой! – деп келте қайырған.

Сөйтіп, пұл – уайым емес. Қиын сапар уайым болса, ол – кәріліктің тақаулығы, қайрат қайтқандығы. Соны, әсіресе көп ойлап, Құнанбай осы жолға өзі баратын ниетті Ызғұттыға да ниет етіп, оны қасына жолдас еткен. Ол көптен бергі сенімді серігі болатын. Жол киімін осы қалада Мәкішке су жаңа қып тіккізіп киінген Ызғұтты, қазір де Құнанбайдың дәл өз қасында отырғаны сол». (Әуезов М. Абай жолы: роман-эпопея, Екінші кітап. Алматы: «Жазушы» баспасы, 2002 ж., 8-9 бет.).

«Қажыға Алла шақырған адам келмей сонда қалады, Пайғамбар шақырған адам қайтып оралады тақуалық жолға мықты болады, ал шайтан шақырған адам да оралып, күнәсін еселеп жасап жүре береді. Алланың қонағы болып, келмей қалсам екен», – деген ой келді Құнекеңе. Осы оймен қажылыққа аттанар алдында Құнанбай атамыз Ақмешіт өңіріне келіпті. Бұл жерде діни сауатты Әбдірахман қожадан шариғат бойынша білім алады. Содан кейін Әбдірахман қожа:

– Ау, Құнеке, үлкен сапарға жол жүрмекшісіз. Мына жақта Сырдың бойында Қалжан ахун деген білімді ұстазымыз бар. Енді ғана медресені бітіріп келген. Егер шариғаттан көкейіңізде жүрген сұрақтарыңыз болса, сол жігіттен сұраңыз, – деп жол нұсқайды. Құнанбай жолдастарымен Қалжан ахунның ауылына ат басын бұрады. Қалжан ахун ағасы Бозжан екеуі күтіп алып, ас беріледі. Дастарқан басында Қалжан ахун шариғаттан еш мүдірместен жауап беріп отырады. Бағанадан бері байқап отырған Құнанбай кеш батқан кезде:

– Ау, шырағым Қалжан, баратын жеріміз алыс. Сен бізге көп өнеге айттың, Алла разы болсын! Біз тұралық, бата беріңдер! Батаны Қалжан шырағым, сен бересің және «менің сүйегім Меккеде қалсын» деп айтасың, – дейді.

Кешке дейін Құнанбайдың бүкіл сұрағына мүдір-

местен жауап беріп отырған Қалжан ахун ұмтылып барып, іркіледі де тұрып қалады. Осы кезде Қалжанның қасындағы Бозжан ағасы:

– Бұл батаны біз берейік. Ер тілегі болса, қалсын, ел тілегі болса, келсін, – деген екен. Бұған Құнанбай өте қатты риза болып, батасын беріп, жолға қамданады. Алыстан келген қадірлі қонақтарды шығарып салып тұрған шақта Қалжан ахун Бозжанның қолын ұстап қыса беріпті де:

– Ау, ағажан! Өзіміз сияқты от-оттап, су ішіп жүргеннен кейін қадіріңді білмеппін ғой. Тұншығып бара жатқан жерде дем бердіңіз ғой, ағажан, – деген екен.

Құнанбай сұлтан елге оралған соң ағайынды аралап, барлығынан кешірім сұрады. Кетерінде ел жұртқа ас беріп, төс қағыстырып, ақыларын адал етісті.

Меккеде қонақүй салғызған

Құнанбай Өскенбайұлы 1874 жылы қажылыққа аттанып, Меккеде қазақ қажыларына арнап арнайы қонақүй, яғни тәкия салдырған. Тәкияның құрылысын жүзеге асыруға Құнанбай қажымен қатар кіші жүзден шыққан көрнекті діни қайраткер Досжан хазірет Қашақұлы да атсалысқан. Бұл туралы Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының «Қазақ шежіресі» еңбегінде: «1874 жылы қажыға барғанда қазақ қажылары түсетұғын Меккеде бір тәкия үй салдырып құдайы қылып еді. 1905 жылдан бастап қажыға барғанда тәкияны көрдім. Бұл қонақүй кіші жүз Досжан қажының атына жазулы екен», – делінген. Бұл мәліметтерді төмендегі деректер де растайды.

Қонақүйді 1905 жылы қараша айында қажылыққа аттанып, 1906 жылдың наурызында қасиетті сапардан оралған Шәкәрім Құдайбердіұлы өз көзімен көрген. Ұлы Ахат Шәкәрімұлының естелігінде: «Қасиетті Мекке қаласына барған Шәкәрім атасы Құнанбай басшылығымен салынған тақияны (тәкияні) іздеп, тауып барады. Бірақ «менен бұрын басқа қажылар кіріп қалған екен. Оларды ренжітпей, пәтер алып түстім» дейді қажы (Ахат Шәкәрімұлы. «Қажылық сапары» Абай. – 1994. – № 9. – 37 б.).

Мекке сапары жайлы және атасы Құнанбай туралы жазған Шәкәрімнің «Атам жайлы айтсам» деген естелігі бар. Осы жазбада қажы: «Мен пақыр 1905 жылдан 1906 жылға қарай қажыға барғанда Құнанбай атам салдырған тәкияны көрдім. Кіші жүзден Сұлтан деген ғалым жігіт ие болып тұр екен. Басында қажы марқұмның қойған күтушісі Қанатбай сопы еді. Ол кісі өлген соң кемпірі қолындағы жиен қызын Сұлтанға беріп, тәкияға ие қылыпты. Бірақ Сұлтан айтты: «Қонақүйге мен иелік қылғанмен бұл күнде ол кіші жүз Досжан қажының атында жазулы тұр», – деген деректі алға тартады. Яғни, алғашқыда Құнанбай атына салынған бұл тәкия кейін кіші жүздің Досжан ишанының атымен тіркелген көрінеді. Бұл – қазақ зиялыларының ынтымақтастығының, бірлігі мен діни санасының жоғары болғанының көрінісі.

Қажылыққа барған жүзден астам қазақтың арасында Құнанбай қажы, Досжан ишан, Нұрпейіс хазірет сынды елге белгілі тұлғалар болған. Олар Мекке мен Мәдинада қазақтың рухани болмысын, мұсылмандыққа деген көзқарасын танытқан. Шет жерліктер алғашында қазақтарды танымаса да, олардың ұйымшылдығы мен дінге деген ықыласын көріп, құрметпен қараған. Бір қызығы, өзара таласқан ноғай мен сарт өкілдері: «Қазақтар мәскүп тілді ме, бұқар тілді ме?» деп дауласқанда, Құнанбай қажы олардың алдында: «Біз мәскүпті де, бұқар тілді де білмейміз. Тіріміздің билігі – төреде, өліміміздің билігі – қожада. Біз – бетімен өскен қазақ деген елміз», – деп қазақтың дербес ұлт екенін нақты жеткізген.

Қажылықтан оралу: рухани кемелдену

Құнанбай қажылықты орындап келгеннен кейін елге оралып, бұрынғыдан да кемелденген, сабырлы әрі діни тұрғыдан толысқан тұлғаға айналды. Мұсылмандық парызын өтеп, Меккеден оралғаннан кейін оның ел арасындағы беделі арта түсті. Осы кезеңде ол тек

дінге ғана емес, қоғамның басқа да салаларына ықпал етті. Оның қажылықтан кейінгі бейнесі – белгілі бір тәртіп пен қатаңдықтың ғана емес, сонымен бірге үлкен адамгершілік пен әділеттіліктің үлгісі болды.

Құнанбайдың қажылықтан кейінгі өмірі оның ұлы Абаймен қарым-қатынасында ерекше маңызды рөл атқарды. Абай – өз заманының белді тұлғасының бірі ғана емес, сондай-ақ қазақтың ұлттық рухының оянуына себепші болған кемеңгер ақын. Құнанбайдың қажылықтан кейінгі ұстамды, сабырлы мінезі Абайдың болашақтағы шығармашылық жолына да әсер етті.

Құнанбай өз ұлын бастапқыда дәстүрлі біліммен қамтамасыз етуге тырысқанымен, кейіннен оның ғылы-

ми білім алуына жол ашты. Абайдың білім мен тәрбиені, адамгершілік пен руханиятты ұштастырып, ақындық жолға түсуіне әкесі Құнанбайдың үлкен ықпалы болды. Әсіресе, Абайдың шығармаларындағы діни және моральдық мәселелердің көтерілуі, оның өмірге деген пәлсапалық көзқарасының қалыптасуына әкесінің рухани әсері болды десек,

артық айтқандық емес. Құнанбайдың қажылықтан кейінгі өмірі – осы тәрізді рухани және интеллектуалды өрлеудің өзегі болып, ұрпағына ұлтқа қызмет етудің жолын көрсеткен маңызды кезең болды.

Құнанбай Өскенбайұлы 1886 жылы 82 жасында дүниеден озды. Оның өнегелі өмірі мен рухани мұрасы қазақ халқының мәдениеті мен руханиятында мәңгілікке қалды. Қажылықтан кейінгі жылдары Құнанбай тек қоғамдық мәселелерде ғана емес, отбасында да маңызды істерге ұйытқы болды. Құнанбайдың өмірі мен қызметі қазақ халқының тарихында ерекше орын алады. Ол өзінің ұлы Абайды тәрбиелей отырып, ұрпағына білім мен ғылымды, имандылық пен адамгершілікті рухани мұра ретінде қалдырды.

Кеулімжай ҚҰТТЫ

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЖЫЛЫҚ ТАРИХЫ

Қазақ халқында әуелден молданы төрге отырғызып, қажы көрсе, бата сұрауға асығатын жақсы әдет бар. Өйткені бұрынғылар қажылықты тек шариғи міндет емес, мұсылман баласының рухани кемелдену жолындағы шарықтау сәті деп түсінген. Әрине ерте заманда қажылыққа барып-келу оңай болмағаны анық. Бабаларымыз атпен һәм жаяу жүріп өтіп, барғанша алты ай, қайтқанша алты ай уақытын сарп етіп, Отанына бір жыл дегенде оралып отырған. Арада ғасырлар өтіп, адамзаттың ақыл-ойы талай технологияны тудырып, алысты жақындатты. Айшылық алыс жерлерден жедел хабар алғызып қана қоймай, жылдам барып-келетін де жағдайға жеттік.

«Мекке менен Медине жолдың ұшы,
Алыс сапар дейді ғой барған кісі...»
(Шал ақын)

адамдардан құралған қажылық делегацияларын
ұйымдастырғаны айтылады.

Егемен елдің тәуелсіз қажылары

Қазақстан Республикасы мемлекеттік Орталық мұрағатынан табылған деректерге сүйенсек, КСРО дәуіріне дейін қажыға барған бабаларымыз жайлы мәліметтер 1862 жылдан басталады екен. Олардың аты-жөні мен қай өңірден қажыға аттанғаны туралы 2002 жылы жарық көрген «Қазақстан қажылары» дерекнамалық кітабында жазылған. Бұдан кейін Кеңестік кезеңде мешіттердің есігіне құлып қойғаны секілді, аталарымыздың қажылыққа баруына да тыйым салынды. Яғни, қажылық жағдайы жететін адамға парыз болса, оның өзіне бару орындалмас арманға айналды. Дегенмен, кейбір деректерде КСРО-ның 1970-80 жылдары халықаралық бедел үшін санаулы

1990 жылы қазақ жерінде елімізден бұрын дініміз «тәуелсіздік» алып, Қазақстанның дербес мүфтияты құрылды. Ал тәуелсіз еліміздің алғашқы ресми қажылық делегациясы 1993 жылы жолға шықты. Бұл туралы сол кездегі Бас мүфти Рәтбек қажы Нысанбайұлы 400 отандасымыз көк туымызды желбіретіп тікелей рейспен ұшқан дейді. Дін қайраткерінің айтуынша, қажылардың арасында түрлі себептерге байланысты қазақтар аздау болған. Ресми деректерге сүйенсек, 1990 және 2025 жылдар аралығында елімізден 76 682 адам бесінші парызын өтеуге аттаныпты. Олардың қатарында мемлекет және қоғам қайраткерлері, ел

басындағы азаматтар мен көпке белгілі өнер, мәдениет майталмандары да бар.

Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы 1994 жылы Қажылық бөлімін құрып, ұлы сапарды ұйымдастыру мен үйлестіру міндетін бекітті. Негізінен қажылық жұмыстарын 1990-2000 жылдар аралығында толықтай мүфтият атқарды. 2001 жылдан бастап қажылықты ұйымдастырудың тұрмыстық жағын туристік компанияларға берілді. Содан бері Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы қажылықтың шариғат талабына сай орындалуын қадағалап келеді.

Қазақстан қажылық миссиясы

2006 жылы ҚМДБ жанынан Қазақстан қажылық миссиясы қоғамдық негізде құрылды. Осылайша мүфтият қазақстандық туристік компаниялармен бірлесе отырып, қажылық кезінде туындайтын көптеген күрделі мәселелерді дер кезінде шешіп отыруға қол жеткізді. Жыл сайын қажылықтың маусымдық жұмыстарын ұйымдастыруға және қажылық компанияларының жұмысын қадағалау мақсатында Бас мүфти бұйрығымен Қазақстан қажылық миссиясының құрамы бекітіледі. Қажылық миссиясы бес бағытта жұмыс жүргізу арқылы туроператорлардың атсалысуымен қажыларды қасиетті мекенге аман жеткізіп, елге есен жетуіне қызмет етіп келеді. Ұйымдастыру және үйлестіру жұмыстарынан бөлек миссия құрамында уағыз-насихат, діни сұрақ-жауап, ақпарат және медицина мамандары жұмыс істейді. Яғни, қажылық кезінде туроператорларға жеке-жеке имам-ұстаздар бөлініп, Мекке мен Мәдина жерінде отандастарымызға рухани насихат айтылады. Шариғат және пәтуа мамандары қажылардың діни сауалдарына жауап берсе, дәрігерлер тобы парызын өтеуге келген азаматтарға алғашқы медициналық көмек көрсетумен айналысады. Ал ақпарат мамандары миллиондаған

қажы бір мезетте құлшылық жасайтын қасиетті мекеннен ресми һәм жедел ақпарат таратады. Өйткені жыл сайын қазақстандықтарға қатысы жоқ жалған ақпараттар ғаламторда желдей есіп, қажылық жасап жүрген отандастарымыздың елде қалған туыстарын үрейлендіріп қоятыны жасырын емес.

Айтпақшы дін қызметкерлері қажылық маусымынан бөлек, оған дейін де, кейін де қажыларға қызмет көрсетуден тынбайды. Өйткені қажылықты өтеуден бұрын ұлы сапарға дайындау мақсатында өңірлердегі орталық мешіттерде алдын-ала түрлі форматта уағыз-дәрістер жүргізіледі. Қажылықтан келген жандардың да алдағы өмірі, олардың қажылықтан алған рухани әсерін сақтап қалу аса маңызды. Осы мақсатта Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы 2023 жылы қажылық құлшылығын өтеуші кісілерге арнайы «Қажының рухани келбеті» тұғырнамасын әзірлеп, оны алғаш рет V республикалық Имамдар форумында таныстырды. Содан бері үш бөлімнен тұратын құжат имамдардың көмегімен өңірлердегі мешіт жамағатына, қажылыққа барғысы келетін ниетті жандарға таныстырылып келеді.

Қорыта келгенде, қажылық – исламдағы бес парыздың бірі болса да, қазақ халқы үшін қашанда ерекше мағынаға ие болды. Бабаларымыз керуенмен сапар шегіп, қасиетті қос мекен – Мекке мен Мәдинаны бір көруді армандады. КСРО кезінде тыйым болса да, иман сөнген жоқ. Тәуелсіздікпен бірге қажылық та мұсылман халқымызға қайта «оралып», жаңа серпінмен дамып келеді. Бүгінгі таңда қажылық – тек шариғи амал ғана емес, бүкіл ұлттың рухани серпілісінің символы іспеттес. Барып көрмеген «бір барсам» деп армандайтын, бір барған адам «мың барсам» деп армандайтын ұлы сапар барша қазақ халқына нәсіп болғай!

Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

ҰМРА ҚАНДАЙ САПАР?

Ұмра – Раббымыздың қонағы болуға бағытталған қасиетті сапар. Заман ағымына сай адамдардың саяхаттары да көбейді. Бірі Еуропа елдеріне демалу үшін, Дубай секілді араб елдеріне зәулім ғимараттарын көру үшін, Түркия еліне сауда-саттық үшін және сол секілді басқа мемлекеттерге дүниелік мақсатта барады. Ал ұмра – бұл дүниелік мақсаттан жоғары, ақыретті аңсаған жүректің сапары. Ол жаққа адам жан тыныштығын табу үшін, Алламен байланысты нығайту үшін сапар шегеді.

Ұмра – тек діни мақсатта орындалатын сапар емес, ол адамның жүрегіне, өміріне тіпті мінез-құлқына әсер ететін ерекше сапар. Қағбаға арнайы ниетпен барып, тауап жасап, Сафа мен Мәруа төбелері арасында жүру және шашты қысқарту немесе қыру арқылы орындалатын кіші қажылық. Бұл – Алла Тағалаға деген махаббаттың, сағыныштың, мойынсұнудың көрінісі.

Бұл құлшылықта денсаулық тұрғысынан қиындықтар болғандығы себепті, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бұл ғибадатты өтейтін кезде былай деп дұға жасаған: **«Уа, Алла, оны маған жеңіл қыла гөр!»**.

Құранда Алла Тағала: **«Қажылық пен Ұмраны Алла үшін толық орындандар»** («Бақара» сүресі, 196-аят) деп бұйырған. Демек, бұл – Жаратушының өзі шақырған құлшылығы. Осы аятта ұмра ұғымы қажылықпен бірге аталып, оның тек қосымша емес, өз алдына мәні бар құлшылық екенін көрсетеді. Имам Ибн Ражаб әл-Ханбали (Алла оған разы болсын): «Ұмра – Алланың үйіне жасалатын зиярат» деген. Зиярат дегеніміз – жүрекпен, сағынышпен, тағзыммен жасалатын сапар. Яғни, ұмра – сыртқы емес, ішкі қозғалыстың көрінісі.

Ұмра сапары кезінде маңызды болған істерге тоқталып өтсек:

1 Ниеттің тазалығы – Ұмраның рухы

Исламдағы әрбір амал немесе құлшылық ниетпен басталады. Ниет – істің жүрегі, бастауы және негізі. Адам сырттай бір нәрсе істегенімен, Алланың алдында ол әрекет тек ниетіне байланысты бағаланады. Алла Елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) былай деген: **«Амалдар ниетке байланысты»** (Бұхари, Мұслим). Бұл хадис Исламдағы ең маңызды хадистерден саналады. Сол себепті Ұмра құлшылығын өтейтін кезде біз ішкі дүниемізге, шынайы ниетімізге мән беруіміз керек.

Соңғы уақытта ұмраның әлеуметтік мәртебе үшін, кейде фотосуреттер мен бейнеролик үшін орындалатын амалға айналғаны өкінішті. Шын мәнінде, бұл сапар Алланың разылығын іздеу, тақуалықты арттыру, күнәлардан арылу үшін жасалуы керек.

«Ниет түзу болса, іс те түзу» деп бабаларымыз бекер айтпаса керек. Демек, ұмраның шынайы әсері мен нәтижесі ниетке тікелей байланысты.

2 Ұмра – рухтың жаңғыруы

Адам баласы дүниенің күйбең тіршілігіне еніп, жүрек пен жан әлемін ұмытып кетіп жатады.

Мұндай жағдайда рухани серпіліс беретін, жан тыныштығын сыйлайтын сапар – ол ұмра қажылығы.

Рухани сергіп, демалу – адамның Алламен байланысын қайта жаңғартуы, күнә мен селқостықтан тазаруы, шынайы ниет әрі жүрек пен сана тазалығы.

Оған қатысты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадисінде: **«Бір ұмрадан екінші ұмраға дейінгі уақыт аралығындағы күнәлар кешіріледі»** (Бұхари, Мұслим) деп айтқан.

Бұл хадис ұмраның күнәларды өшіретін, жүректі тазартып, адамды жаңа парақтан бастауға мүмкіндік беретін рухани құрал екенін білдіреді. Бұған қатысты Ибн әл-Қайим: «Кім Аллаға жасаған сапары арқылы өзгермесе, ол шын мәнінде сапар шекпеген», – деген. Демек, ұмра – жай ғана сапар емес, адамның ішкі өзгерісінің бастауы.

Ханафи мәзһабы бойынша шамасы жететін мұсылманның өмірінде бір рет «қажылық» жасауы парыз, ал «ұмра» муәккәд сүннет (бекітілген сүннет) саналады. Яғни, ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жасаған амал. Біз сүннетті орындау және оны жандандыру арқылы ардақты Пайғамбарымызды (оған Алланың салауаты мен

Ол – адамды күнделікті күйбең тіршіліктен алып шығып, рухани кеңістікке бастайтын жол. Мәселен, ауылдағы апаның ұмрадан келген соң немерелеріне дұға үйретуі, орамал тағуға кеңес беруі – қасиетті сапардың отбасылық деңгейдегі әсері. Немесе бір кәсіпкердің ұмрадан кейін адал табысқа бет бұруы – осы сапардың экономикалық, адамгершілік деңгейге дейін әсер ететінін көрсетеді.

Соңғы уақытта ұмраның әлеуметтік мәртебе үшін, кейде фотосуреттер мен бейнеролик үшін орындалатын амалға айналғаны өкінішті. Шын мәнінде, бұл сапар Алланың разылығын іздеу, тақуалықты арттыру, күнәлардан арылу үшін жасалуы керек.

сәлемі болсын) жақсы көретінімізді, оған ұқсағымыз келетінін және Қияметте оның шапағатынан үміт ететінімізді дәлелдейміз.

4

Қазақы таным мен заманауи көрініс

«Көре-көре көсем боласың» дегендей, адам баласы сапарға шығу арқылы түрлі адамдармен кездеседі, жер бетіндегі Алла Тағаланың ғибраттарын танып біледі. Алла Тағала қасиетті Құрандағы «Мүлік» сүресі, 15-аятында: **«Ол сондай Алла, сендердің еркін жүріп-тұруларың үшін жер бетін бағындырып берді. Ендеше, осы жер бетін аралап, Оның ризық-несібелерінен жеңдер! Ақыр түбінде Соның құзырына қайта-сыңдар»**, – деп айтқан.

Қазақ халқы ежелден сапарға ерекше мән берген. Көш – тек қоныс ауыстыру емес, өмірді өзгерту жолы. Ұмра да – сондай.

5

Қағбаны көру – жүрек көзін ашады.

Имам әл-Харамейн әл-Жуайни: «Егер адамдар ұмрадағы сауапты толық білсе, оған жорғалап болса да баратын еді», – деген екен. Бұл Қағбаны көрудің рухани ләззаты мен әсерінің қандай екенін көрсетеді. Шын ниетпен қараған көз – көз емес, жүрекпен көрген көз.

Қорытындылай келе, ұмра – өзіңе оралу. Ұмра – бұл жай ғана Сауд Арабиясына сапар шегу емес. Ол – Аллаға сапар. Қағбаны көру – Алланы еске алудың ең жоғары деңгейі. Тәлбия айту – күнделікті өмірдің шуынан шығу. Тауап жасау – Жаратушыны өз өміріңнің ортасына қою. Пенде ұмраға шыққанда, ішінен мынадай сөзді айтуы құпталады: **«Уа, Раббым! Саған қарай шықтым. Жүрегімді Сенімен қайта жалғау үшін. Мені кешір, тазарт, маған Өзіңді таныт!»**.

Ұмрадан кейінгі өмір – ғұмырдың жаңа беті, жаңа мүмкіндіктер. Ұмра бір сәттік әсермен шектелмеуі керек. Ол адамның өміріне бағыт беріп, ниетіне шындық қосудың қайнар көзі болуы тиіс. Сол үшін әрбір мұсылман бұл сапарға дайындықты ішкі әлемінен бастау керек.

Юнус АСГА,
РАНТ мүшесі

3

Ғалымдардың көзқарасы

Имам ән-Нәуәуи өзінің «әл-Мәжмуғ» атты еңбегінде былай дейді: «Көпшілік ғалымдар ұмраны муаккәд сүннет деп есептеген және оны қайталап орындау – мұстахаб». Бұл ұмраның маңыздылығын арттыра түседі және оның бір ретпен шектелмейтін, жиі орындалуға тұрарлық ғибадат екенін білдіреді. Имам Мұхаммад ибн әл-Хасан аш-Шайбани: «Ұмра – бекітілген сүннет. Ол өмір бойы қалдырылмайтын амал, әрі Исламның айқын белгілерінің бірі», – деп тұжырымдаған.

ҚАЖЫЛАР ҚАНДАЙ БОЛУ КЕРЕК?

Қажылық – ислам дініндегі бес парыздың бірі. Ол – Алланың разылығы үшін белгілі уақытта, белгілі орында атқарылатын ұлы ғибадат. Қажылыққа бару – әрбір мұсылманға (ер мен әйелге) денсаулығы мен қаржысы жетсе, өмірінде бір рет орындауы тиіс ғибадат.

Бұл туралы Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадисінде: **«Ислам бес нәрсеге негізделген: «Алла Тағаладан басқа тәңір жоқ, Мұхаммед Оның құлы, әрі елшісі» деп куәлік ету, намаз оқу, зекет беру, қажылыққа бару және Рамазан айында ораза ұстау»,** – деп айтқан (Сахих Бұхари). Демек, қажылық – жай сапар ғана емес, бұл адамның иманын, сабырын, рухани деңгейін сынайтын әрі тәрбиелейтін ерекше құлшылық.

Қажылық – тек тәнмен атқарылатын құлшылық емес, ол – жүреппен сезіліп, ниетпен басталатын рухани мінәжат. Бұл ғибадат арқылы мұсылман адам Алланың алдында өзін қайта тазартып, өткен күнеларына кешірім тілейді. Қажылық кезінде көрсетілген сабыр, қарапайымдылық, тақуалық, адамдармен жұмсақ мәміле – бұл қасиеттер қажылықтан кейін де адамның бойында сақталуы тиіс. Себебі шынайы қажы – қажылықтан кейінгі өмірінде өзгерген, тазарған, көркем мінезді адам болуы керек.

Қажылық – адамның рухани тазаруы мен кемелденуінің биік сатысы. Сондықтан қажы болу – тек қасиетті жерлерге барып келу емес, сол сапардан кейін де жүріс-тұрысы мен мінез-құлқында өзгерісті

байқау. Шынайы қажы – Алладан кешірім тілеп, бұрынғы жаман әдеттерін тастап, көркем мінезді болуға тырысатын адам. Ол үшін қажылық – жаңа өмірдің бастауы іспетті. Бұл жөнінде Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Қабыл болған қажылықтың сыйы – тек қана жәннат»,** – деген (Сахих Бұхари).

Қажы адам сабырлы, төзімді және қарапайым болуы тиіс. Қажылық сапарында әртүрлі қиындықтар мен сынақтар кездеседі: ұзақ жол, адамдардың көпшілігі әрі тығыздығы, ыстық ауа райы, ұзын-сонар кезек пен шаршау, шалдығу. Мұндай сәттерде нағыз қажы өз нәпсісін тізгіндеп, сабыр сақтап, айналасына жұмсақ қарым-қатынас таныта білуі керек. Бұл – пайғамбарлық сипаттардың бірі. Себебі Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Мен көркем мінезді кемеліне жеткізу үшін жіберілдім»,** – деп айтқан (Имам Ахмад). Демек, қажыға лайық сипаттардың бірі – көркем мінез.

Сонымен қатар қажы – тақуалық пен әділеттілікті өмірінің негізгі ұстанымына айналдыруы қажет. Қажылықтан кейін де ол өтірік айтпауға, аманатқа қиянат жасамауға, біреуге зиян тигізбеуге, адал еңбек

етуге тырысуы керек. Қоғамда игілікке себеп болып, адамдарға үлгі болу – қажының міндеті. Бұл жөнінде Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Нағыз мұсылман – тілі мен қолынан басқа мұсылмандар аман болған адам»** (Сахих Бұхари) деп айтқан. Қажылықтан кейінгі өмір – құлшылықпен толы, жауапкершілікпен өрілген өмір болуы тиіс.

Ақырында қажы өзін ғана емес, айналасындағы адамдарды да жақсылыққа үндеуі керек. Қажылықтан алған әсері мен тәлімін бөлісу арқылы ол басқа мұсылмандарға көркем үлгі бола білуі керек. «Қажы» деген атқа лайық болу – бұл үлкен құрмет әрі жауапкершілік. Пайғамбарымыз (Алланың оған салауаты мен сәлемі болсын): **«Сендердің ең жақсыларың – адамдарға пайдалы болғандарың»** деген (Имам Табарани). Сондықтан әрбір қажы Алла алдындағы міндетін шын ықыласпен атқарып, ісімен дәлелдеуі тиіс.

Қажы – мейірімділік пен қамқорлық көрсететін, айналасындағыларға сүйіспеншілік танытатын адам. Оның бойында шынайы ізгілік пен гуманизм болуы керек. Қажылықтан алған рухани әсері оны тек өз ісіне ғана емес, қоғамның да игілігіне қызмет етуге жетелейді. Қажы өз әрекеттерімен және қарым-қатынастарымен айналасындағы адамдарға үлгі болуы керек. Ол қоғамдағы адамдарды тек қана жақсы іс-әрекеттерге шақырып қана қоймай, өзі де әрқашан жоғары адамгершілік пен сыпайылық танытып, игі істерге ұмтылуы қажет.

Қажы – өз өмірінде ізгілік пен адалдықты басты ұстаным етіп қабылдайтын адам. Ол тек мінез-құлқын ғана емес, қоршаған ортасын да жақсартуға үлес қосады. Қажылықтан кейінгі өмірінде ол қоғамның жақсаруына, үйлесімділігі мен бірлігіне өз ықпалын тигізетін адам болуға тырысады.

Қажылық – тек физикалық сапар ғана емес, бұл адамның рухани жаңаруы мен тазаруының үлкен мүмкіндігі. Қажы болу – тек қасиетті мекендерге бару емес, сол жерден үйренген сабақтарды өмірінде

жүзеге асыру. Әрбір қажы Алла алдындағы міндетін шын ықыласпен атқарып, рухани және адамгершілік тұрғыдан жаңаруы тиіс. Қажылықтан кейін ол өзінің мінез-құлқын, іс-әрекеттерін жақсарту, көркем мінез көрсету және қоғамға пайдалы болу үшін жұмыс істеуі керек.

2023 жылы Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы ұйымдастырған V республикалық имамдар форумында «Қажының рухани келбеті» тұғырнамалық құжаты қабылданған болатын. Үш тараудан тұратын құжаттың қорытындысында: «...Қажылық парызын өтемек болған және өтеп келген қажы адам қоғамда өзгелерге үлгі болатын жанға айналады. Қажы адамды туған-туыстары мен көрші-қолаңдары құрмет тұтып, исламға баға береді. Қоршаған ортасында сыйлы да абыройлы адамға айналады. Алайда кейбір кісілер қажылық парызын өтегенімен, бұрынғы жат қылықтарын тастамай, қажы деген атқа лайық емес әрекеттер жасап, асыл дінімізге сөз келтіріп жатады.

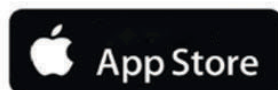
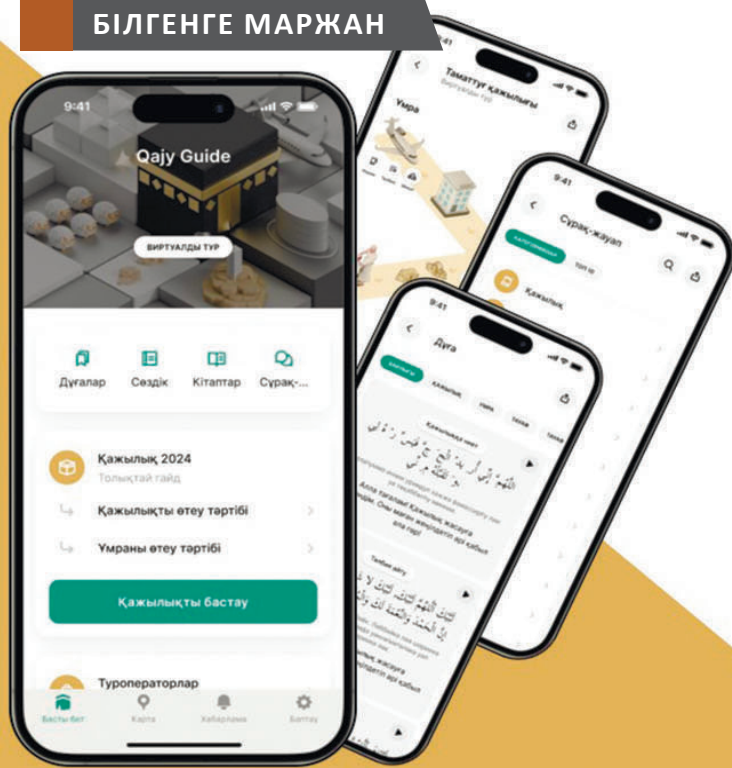
Әрбір қажы осы құжатта айтылған әдептерге барынша мән беріп, соған сай амал жасап, Алланың разылығын алуға ұмтылып, елдің исламға деген сеніміне селкеу түсірмеуі тиіс. Қажылық – пендеге өмірінде бір-ақ рет берілетін үлкен мүмкіндік. Мұның қадірін біліп, оған лайықты болуға тырысу – әр қажының міндеті» делінген.

Расында, қажылық – адамзатқа үлгі боларлық рухани жол. Сондықтан әрбір қажы қажылықтан кейінгі өмірінде өз ісімен осы мәртебеге лайық болуға тырысуы тиіс. Қажылыққа бару – үлкен жауапкершілік және ол әрбір мұсылманның өміріндегі ұлы мүмкіндік. Алла әрбірімізге осы қасиетті сапардан кейінгі өмірімізде өзімізді рухани тұрғыдан жаңартуға, көркем мінез көрсетуге және адамдарға пайда әкелуге күш-қуат берсін!

Сырым ҚҰРМАШ,
ҚМДБ Қажылық бөлімі
меңгерушісінің орынбасары

Шынайы қажы – Алладан кешірім тілеп, бұрынғы жаман әдеттерін тастап, көркем мінезді болуға тырысатын адам. Ол үшін қажылық – жаңа өмірдің бастауы іспетті. Бұл жөнінде Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Қабыл болған қажылықтың сыйы – тек қана жәннат» деген (Сахих Бұхари).

QAJY GUIDE ҚАНДАЙ ҚОСЫМША?

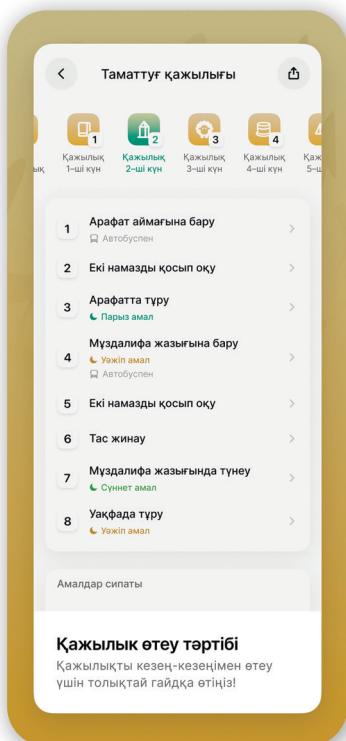
Қазіргі заманда цифрлық технологиялар өміріміздің барлық саласына дендеп еніп, діни қызмет пен құлшылық рәсімдерін атқару жолдарын да жаңа деңгейге көтеріп отыр. Ислам дініндегі бес парыздың бірі – қажылық сапарына дайындық барысында қажыларға үлкен көмекші құрал ретінде жасалған Qajy Guide мобильді қосымшасы – соның жарқын мысалы.

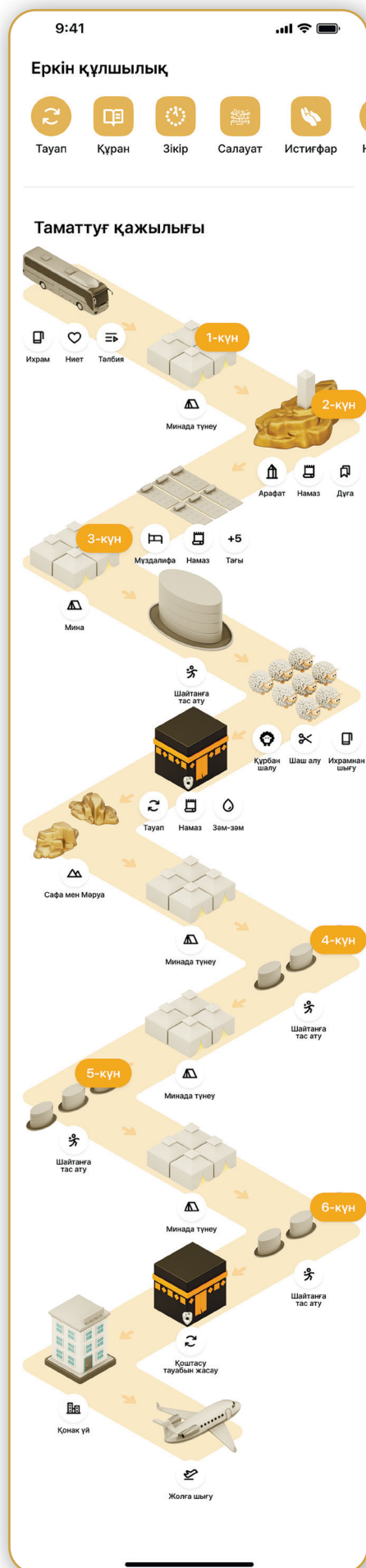
Бұл қосымша 2024 жылы Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының Төрағасы, Бас мүфти Наурызбай қажы Тағанұлының бастамасымен дайындалып, қажылыққа ниет еткен мұсылмандар үшін сенімді «жолсерікке» айналды.

Qajy Guide қосымшасының басты мүмкіндіктері

Qajy Guide – қажылық пен ұмраны өтеушілерге арналған кешенді ақпараттық әрі бағыттаушы құрал. Қосымшада төмендегідей маңызды бөлімдер қамтылған:

- **Виртуалды тур.** Бұл айдар арқылы қасиетті мекендерге виртуалды саяхат жасап, жол бағдарын алдын ала көруге мүмкіндік бар. Мекке, Мина, Арафат және Мұздалифа сияқты қасиетті орындардағы бағыттар картада нақты көрсетілген.

• **Қажылық пен ұмраны өтеу тәртібі.** Қосымшада құлшылық амалдары кезең-кезеңімен жүйелі түрде түсіндірілген. Ихрам кюднен бастап, қоштасу тауафына дейінгі рәсімдер нақты әрі түсінікті тілмен берілген.

• **Дұғалар.** Сапар барысында жиі қолданылатын дұғалар үш тілде (қазақша, арабша, орысша) берілген. Әрі оларды аудио нұсқада тыңдауға мүмкіндік бар. Бұл қажылар үшін өте ыңғайлы шешім.

• **Сұрақ-жауап** бөлімінде қажылар жиі қоятын сауалдар топтастырылған. Қажылық, ұмра, ихрам, миқат, арафат және басқа да тақырыптар қамтылған. Әр сұраққа нақты, қысқа әрі шариғатқа сай жауап берілген.

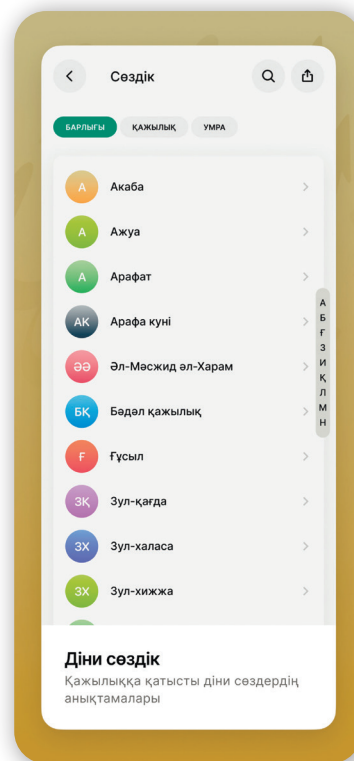
• **Діни сөздік.** Құлшылық кезінде жиі кездесетін діни терминдерге түсініктеме берілген. Бұл бөлім әсіресе алғаш рет қажылыққа аттанушылар үшін өте пайдалы.

• **Карта бөлімінде** Мекке мен Медина қалаларындағы қажылыққа қатысты маңызды нысандар мен тарихи-діни орындар көрсетілген. Атап айтқанда, Меккедегі Мәсжид әл-Харам, Қағба, Сафа мен Мәруа төбелері, Мина, Арафат және Мұздалифа жазықтары, сондай-ақ Мәдинадағы Пайғамбар мешіті (Мәсжид ән-Нәбәуи), Құба мешіті, Ухуд тауы сынды қасиетті орындардың орналасқан жерлері нақты белгіленіп, қажылардың бағыт-бағдарын оңай табуына мүмкіндік жасалған.

• **Кітаптар.** Қосымшада «Muftiyat» баспасынан жарық көрген қажылыққа қатысты кітаптар толықтай қолжетімді. Бұл қажылық туралы терең әрі шынайы діни білім алуға мүмкіндік береді.

• **Туроператорлар тізімі** – Қазақстанда қажылықты ұйымдастыратын ресми туроператор-лардың тізімі мен байланыс ақпараттары берілген.

Qajy Guide – тек нұсқаулық қосымша емес, ол – қажының жанына рухани серік болатын жан-жақты көмекші. Қажылық сапары кезінде адамдар өздерін жат ортада жаңа жағдайда сезінеді. Мұндай сәттерде нақты бағыт-бағдар мен қолжетімді ақпарат өте қажет. Qajy Guide осы олқылықтың орнын толтырады. Бұл қосымша қажылық сапарына шыққан мұсылман үшін әрі діни нұсқаулық, әрі навигациялық көмекші, әрі рухани серік бола алады. Қосымшаның ішкі мазмұны терең, қолдану ыңғайлы, ал берген ақпараты – ресми.

Тимур ОРЫНХАН,
ҚМДБ Цифрлық даму
бөлімінің меңгерушісі

АРАФАТ ТАУЫ НЕГЕ ҚАСИЕТТІ?

Қажылар зул-хижжа айының тоғызыншы күні таң намазын Минада оқып, күн шыққаннан кейін тәлбия айтып, Арафат жазығына қарай бет алады. Түске дейін Арафатқа бару – сүннет. Ал Арафатта тұру – қажылықтың негізгі парызы, онсыз қажылық дұрыс болмайды. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Қажылық дегеніміз – Арафат», – деген. (Әбу Дәуіт, №1949).

«Арафа» сөзі араб тілінен қазақ тіліне аударғанда «тану», «білу» деген мағыналарды білдіреді. Жалпы не үшін бұл жердің «Арафат» аталғаны жайлы ғалымдар арасында бірнеше көзқарас бар.

– Адам (оған Алланың сәлемі болсын) мен Хауа анамыз жәннаттан түсіп, дәл осы Арафат жазығында қайта табысып, бір-бірін таныды деген риуаяттар айтылады. Сол себепті де бұл жер «Арафат» деп аталды дейді.

– Басқа бір риуаятта Жәбірейіл (оған Алланың сәлемі болсын) Ибраһим пайғамбарға (оған Алланың сәлемі болсын) қажылықтың рәсімдерін үйреткенде әрбір рәсімнен кейін түсіндің бе дегенде, Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын): «Аърафту» (түсіндім) деп жауап берген. Содан да бұл жер «Арафат» деп аталып кеткен.

– Сондай-ақ, Арафат жазығында миллиондаған адам бір күн бойы тұрып, дұға жасап, Алладан кешірім сұрайды. Бұл жерде жан-жақтан келген қажылар бір-бірін танып біледі. Сондықтан да «Арафат» деп аталып кетті деген де риуаяттар бар.

Біз төменде Арафат жазығының кейбір қасиеттеріне тоқталсақ:

1. Қажылықтың негізгі рәсімі осы жерде орындалады. Ол – Арафатта тұру. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Қажылық дегеніміз – Арафат**», – деген. Яғни, кімде-кім Арафатта тұрмаса, оның қажылығы қажылық болып есептелмейді.

2. Арафат – Алла Тағала ерекше рақымымен қарайтын жер. Арапа күні Алла Тағала көптеген құлдарының күнәларын кешіреді. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Арафа күніндей Алла Тағала тозақтан көп адамды құтқаратын күн жоқ**», – деген. (Мүслим, №1348).

3. Дұғалар қабыл болатын орын. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Ең жақсы дұға – Арафа күнгі дұға. Мен және маған дейінгі пайғамбарлар айтқан ең жақсы дұға: Лә иләһә иллаллаһу уахдәһу лә шәрикә ләһу, ләһул-мулку уә ләһул-хамду уә һууә ғала кулли шәй-ин қадир**», – деген. (Термизи, №3585).

4. Арапа – шайтан қор, бейшара хәлге түсетін күн. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Шайтан Арапа күніндегідей кішкене, (күлталқаны шығып) жеңілген, сорлы, ашулы болып көрінген емес. Мейірімділіктің түсуі мен Алланың үлкен күнәларды кешіруінен ғана (шайтан) сондай халге түседі...**», – деген. (Имам Мәлик, 1/422).

5. Қоштасу құтпасы айтылған мекен. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) өзінің соңғы қажылығында осы Арафат жазығында қоштасу құтпасын айтты.

Қысқаша айтқанда, Арафат – күнәлар кешірілетін, дұғалар қабыл болатын, Аллаға ең жақын болатын қасиетті мекен. Бұл күні Алланы зікір етіп, Пайғамбарға (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) көп салауат айту керек әрі көп дұға жасау керек.

ШАЙТАНҒА НЕ ҮШІН ТАС АТАДЫ?

Қажылар Мұздалифада таң намазын оқып, күн шыққаннан кейін Минаға жүреді. Ол жерде шайтанға тас ату ғибадатын жасайды. Шайтанға тас ату – қажылық құлшылығының ұлы рәсімдерінің бірі әрі барлық ғалымдардың көзқарасында қажылықтың уәжіп амалы деп танылған.

Мұндағы мақсат – ноқат бұршағынан сәл ғана үлкендеу тастарды Мина жазығында орналасқан жамараттарға ату. Олар «жамаратул кубро» (үлкен жамарат), «жамаратул усто» (орта жамарат), «жамаратул суғро» (кіші жамарат) деген үш діңгектен тұрады.

Қажылық уақытында жамаратқа тас атудың біз білетін кейбір хикметтеріне тоқталсақ:

1. Алла Тағаланың бұйрығына бойсұну әрі Жаратушыны зікір етуді (еске алуды) жүзеге асыру. Жамаратта тас лақтыру Алланың әміріне бойсұну және Оны еске алу саналады. Бұл туралы Құранда: «**Алланы санаулы күндері** (тәшриқ күндері) **зікір етіңдер**», – делінген («Бақара» сүресі, 203-аят). Жамаратта тас лақтыру осы зікірдің құрамына кіреді.

2. Пайғамбарымызға (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) және Оның бұйрығына ілесу. Өйткені Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) жамаратқа тас атып тұрып, «**Қажылық рәсімдерін менен үйреніңдер**», – деген. (Мұслим, №1297).

3. Шайтанға қарсы тұруда, тас лақтыруда және оған бойсұнбауда Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) пайғамбарға ілесу. Алла Тағала Ибраһим пайғамбарға ұлы Исмайылды құрбандыққа шалуды бұйырған кезде Алланың бұйрығын орындауға бел буған Ибраһимды азғыру үшін шайтан осы жерлерде кездеседі. Ибн

Аббастан (оған Алла разы болсын) жеткен риуаятта былай делінеді: «Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) қажылық рәсімдерді жасайтын орынға келгенде, оған «Ақаба жамаратында» шайтан көрінеді. Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) оған жеті тас лақтырғанда жерге сіңіп кетеді. Одан кейін екінші жамаратта көрінеді. Оған да жеті тас лақтырғанда, тіпті жерге батып кетеді. Сосын оған үшінші жамаратта көрінеді. Оны да жеті таспен атқанда, жоқ болып кетеді. Пайғамбарымыз: «**Шайтанды таспен ұрыңдар. Ибраһим (оған Алланың сәлемі болсын) аталарыңның жолына ілескен боласыңдар**», – деген. (Байһақи, №9975).

Сондай-ақ, бұл рәсімдегі мақсат – шайтан адамзаттың қас жауы болғандықтан оның азғыруына бұдан кейін берілмейтіндігіне әрі шайтанға тас ату арқылы оны қорлау рәмізін көрсету. Алла Тағала шариғатымызда не нәрсеге бұйырған болса да, не нәрседен тыйған болса да, сондай-ақ, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) неге бұйырған болса, неден тыйған болса, оның хикметі бар. Біз оны білуіміз де, білмеуіміз де мүмкін. Білсек, Аллаға мақтау айтамыз, білмеген жағдайда білмегендігіміздің бізге зияны жоқ.

Дайындаған Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

IMAN

ДІНИ-ТАНЫМДЫҚ ЖҰРНАЛЫ
Қазақстан мұсылмандары
діни басқармасының
ресми журналы

Меншік иесі:
«Иман-сенім» ЖШС

Редакция алқасы:
Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ (төраға)
Кенжетай ДҮЙСЕНБАЙ
Сансызбай ҚҰРБАНҰЛЫ
Ермек МҰҚАТАЙ
Ғылымбек МӘЖИЕВ
Мұхаммед-Хусейн АЛСАБЕКОВ
Ершат ОҢҒАР
Батыржан МАНСҰРОВ
Смайыл СЕЙІТБЕКОВ
Ағабек ҚОНАРБАЙҰЛЫ
Хасан АМАНҚҰЛ
Нұрбек ЕСМАҒАНБЕТ
Жәнділлә БЕКЖІПТОВ
Естай ӘБДІҒАЛИ
Жолдас БЕРДІМУРАТОВ
Керімбек ДӘУІТОВ
Бейбіт ЖАНСАРИН
Ерболат ЖҮСІПОВ
Асқар ЗӘКІРЖАНҰЛЫ
Әнуар ЕЛЖАНОВ
Бақдәулет НҰРМАТҰЛЫ
Асқар МҰҚАНОВ
Мадияр ПІРІМҚҰЛОВ
Хамзат ҚАЖЫМҰРАТҰЛЫ
Самат ҚАНАТҚАЛИҰЛЫ
Дастан ҚҰРМАНБАЕВ
Болатбек ҰЛАСҚАНҰЛЫ
Төлеби ОСПАН
Амантай САДИЕВ
Думан НӘДІРҰЛЫ
Қуаныш СӘБИТ
Ержан ТӨЛЕПОВ
Бектұрсын УАЛИЕВ

Діни сарапшылар
Рәтбек қажы НЫСАНБАЙҰЛЫ
Серікбай қажы ОРАЗ
Мұқан ИСАХАН

Директор-бас редактор
Кеулімжай ҚҰТТЫ

Жауапты хатшы
Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

Шариғи редактор
Медет ҚҰРМАШҰЛЫ

Техникалық редактор
Асқар БАЙҚОҢЫРҰЛЫ

Редакцияның мекенжайы:
Астана қаласы, Мәңгілік ел, 65
«Иман» журналының редакциясы

Пошта: iman@muftat.kz
Телефон: +7 (7172) 999866
Жазылу индексі: 75998

Журнал айына 1 рет шығады

Мәдениет және ақпарат
министрлігінде тіркеліп,
№3176 ж. куәлігі берілген

«Иман» журналы редакциясының
компьютерлік орталығында беттелді.

Таралымы – 14 400
Тапсырыс: №251

«Жедел басу» баспаханасы,
Алматы қаласы, Ырысты көшесі, 46/2а

Журналда жарияланған материалдарды
сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Басылымда Алла Тағаланың есімі
мен Құран аяттары жазылғандықтан,
журналды аяқасты етпеулеріңізді
сұраймыз.

ӘЛ-ХАРАМ МЕШІТІ

Қасиетті Мекке қаласындағы Қағба тұрған мешіт «әл-Харам» деп аталады. Бұлай аталу себебі – бұл мешіт төңірегінде кішігірім күнәлардың өзін жасауға «тыйым салынған».

Күллі мұсылман үмбетінің құбыласы саналатын мешітаумағында қасиетті Қағба, Сафа мен Мәруа төбелері, зәмзәм құдығы орналасқан. Мешіт жайлы Құран Кәрім аяттары мен ардақты Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадистерінде көптеп кездеседі. Мәселен, «Әли Имран» сүресінің 96-аятында Алла Тағала: **«Шүбәсіз, жер бетінде адамдар үшін (құлшылық орны ретінде) ең алғаш салынған үй – Меккедегі Қағба. Ол – құт-берекенің қайнар көзі, күллі адамзатты тура жолға бастаушы ретінде құрылған»,** – деп баяндаған. Сондай-ақ Алла елшісінен де жер бетіндегі алғаш салынған мешіт

туралы сұрағанда өз Пайғамбар (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«әл-Харам мешіті»** деп жауап берген.

Бір қызығы, Адам атаның (оған Алланың сәлемі болсын) дәуірінде басталған мешіт құрылысы әр заманда жалғасын тауып отырған. Әлі күнге кеңейген үстіне кеңейіп, қазіргі таңда 2 миллионнан астам адам еркін сыятын әлемдегі ең үлкен мешіт саналады.

Қажылық кезінде немесе қасиетті рамазан айында әл-Харам мешітіне миллиондаған адам жиналады. Бұл мешіт – тек құлшылық орны ғана емес, сондай-ақ мұсылман үмбеті бірлігінің символы.